

Vzdělávání odsouzených ve výkonu trestů ve vybraných věznicích

Klára Grygarová, DiS.

Bakalářská práce
2020

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Klára Grygarová, DiS.
Osobní číslo: H17084
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Andragogika v profilaci na řízení lidských zdrojů v neziskové sféře
Forma studia: Kombinovaná
Téma práce: Vzdělávání odsouzených ve výkonu trestu ve vybraných věznicích

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti vzdělávání, motivace a vězeňství.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

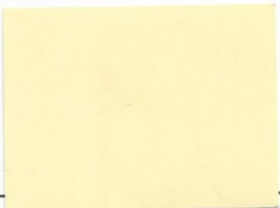
Forma zpracování bakalářské práce: Tisková/elektronická

Seznam doporučené literatury:

- BENEŠ, Milan. *Andragogika*. Praha: Grada, 2008. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2580.
HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 2., dopl. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006. ISBN isbn:80-86708-30-6.
HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN isbn80-7178-303-x.
NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 1996. ISBN isbn80-200-0592-7.
NAKONEČNÝ, Milan. *Úvod do psychologie*. Praha: Academia, 2003. ISBN isbn80-200-0993-0.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Eva Šalenová**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **4. října 2019**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2020**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

L.S.

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 22. ledna 2020

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má ÚTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 14.5.2020

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;
⁽¹⁾ Vysoká škola nevyděláčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdaním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, ušije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené zájemcem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odporčí-li autor takového díla udělit svolení bez věcného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 má účinnost od 1. 1. 2000.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží ke větší výdělků dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá vzděláváním odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Mírov. Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. Teoretická část představuje témata, jako je trest odnětí svobody, historie trestání, či vědy zabývající se trestem odnětí svobody. Dále popisuje způsoby vzdělávání, jejich obsah a míru, do jaké je možné se ve výkonu trestů odnětí svobody vzdělávat. Práce dále představuje programy zacházení a motivaci ke vzdělání. Empirická část zahrnuje průzkum možností vzdělávání odsouzených pomocí kvantitativního výzkumu, který je prováděn pomocí dotazníkového šetření. Cílem práce je popsat vzdělávání ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Mírov.

Klíčová slova: Vzdělávání, programy zacházení, výkon trestu odnětí svobody, motivace.

ABSTRACT

This bachelor thesis is focused on the education of prisoners in execution of punishment imprisonment in the Mírov Jail. The thesis is divided into two parts, theoretical and practical one. The theoretical part presents terms as a prison sentence, a history of punishments and sciences learning punishment imprisonment. Methods of education, their content and extents of prisoner's education are examined in the first part, too. It introduces motivation and treatment programme. The empirical part of this thesis focuses on the quantitative survey of possibilities of prisoner's education. The survey was realized via questionnaire. The aim of this thesis is to present the education of prisoners in execution of punishment imprisonment in the Mírov Jail.

Keywords: education, treatment programme, execution of punishment imprisonment, motivation.

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce za odborné a velice důležité rady, pomoc, vstřícnost a hlavně trpělivost, se kterou ke mně při psaní mé bakalářské práci přistupovala. Mé velké poděkování patří také Věznici Mírov za umožnění výzkumu a jejím pracovníkům, kteří mi ochotně s realizací výzkumu pomáhali. Dále bych ráda poděkovala své rodině, za jejich podporu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 TREST ODNĚTÍ SVOBODY	12
1.1 HISTORIE VĚZEŇSTVÍ	12
1.2 VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY	13
1.3 PENOLOGIE	16
1.4 PENITENCIÁRNÍ PEDAGOGIKA	16
2 PROGRAM ZACHÁZENÍ	18
2.1 TVORBA PROGRAMU ZACHÁZENÍ	18
2.2 ODBORNÍCI PODÍLEJÍCÍ SE NA SESTAVOVÁNÍ PROGRAMU ZACHÁZENÍ	20
2.3 AKTIVITY PROGRAMU ZACHÁZENÍ	20
2.3.1 Pracovní aktivity	20
2.3.2 Vzdělávací aktivity	21
2.3.3 Další aktivity	22
3 VZDĚLÁVÁNÍ	23
3.1 VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH VE VTOS	23
3.2 FORMÁLNÍ A NEFORMÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ VE VTOS	25
3.2.1 Formální vzdělávání ve VTOS	25
3.2.2 Neformální vzdělávání ve VTOS	26
3.3 VZDĚLÁVACÍ AKCE	26
3.4 MOTIVACE	28
3.4.1 Definice motivace	28
3.4.2 Motivace ke vzdělávání	29
II PRAKTICKÁ ČÁST	31
4 ÚVOD PRAKTICKÉ ČÁSTI	32
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	32
4.2 VÝZKUMNÉ CÍLE	32
4.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	33
4.4 METODA SBĚRU DAT A ANALÝZA DAT	33
4.5 VÝZKUMNÝ SOUBOR	34
5 ANALÝZA DAT	36
5.1 IDENTIFIKACE RESPONDENTŮ	36
5.1.1 Věk respondentů	36
5.1.2 Vzdělání respondentů	37
5.1.3 Počet trestů	38
5.1.4 Délka trestu	38

5.2	MOTIVACE ODSOUZENÝCH K ÚČASTI NA VZDĚLÁVÁNÍ.....	39
5.3	POSTOJ ODSOUZENÝCH K AKTIVITÁM PROGRAMU ZACHÁZENÍ.....	41
5.3.1	Účast na aktivitách.....	41
5.3.2	Míra zapojení do průběhu aktivit	43
5.3.3	Hodnocení užitečnosti aktivit.....	44
5.3.4	Uspadnění návratu k běžnému životu.....	45
5.4	ZÁJEM ODSOUZENÝCH VE VTOS O DOPLNĚNÍ VZDĚLÁNÍ	46
5.5	SPOKOJENOST S LEKTORY A JEJICH PRACÍ.....	47
6	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ ŠETŘENÍ A DISKUSE	50
	ZÁVĚR	54
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	55
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	59
	SEZNAM TABULEK	60
	SEZNAM GRAFŮ.....	61
	SEZNAM PŘÍLOH	62

ÚVOD

Vzhledem k mému studijnímu oboru mě velice zajímalo, zda existuje možnost vzdělávat se při výkonu trestu odnětí svobody a pokud ano, do jaké míry. To mě dovedlo k volbě tématu mé bakalářské práce. K mému překvapení se vězňům nabízí mnoho studijních možností, o kterých jsem neměla ani tušení. Tématem mé bakalářské práce se tedy stalo vzdělávání osob ve výkonu trestů ve vybraných věznicích.

Myslím si, že spousta lidí neví, že je možné se při výkonu trestů vzdělávat a v jakém rozsahu. Je ovšem logické, že tu tato možnost je. Při výkonu trestů jde přece o nápravu člověka. Tato náprava by podle mě neměla spočívat jen v odpykání si trestu, ale také ve výchově nového a lepšího jedince. Odsouzeným osobám je potřeba dát příležitost a šanci na nový začátek, pomoci jim k tomu může právě vzdělávání již ve výkonu trestu. Vzdělávání je důležité, aby nejen při výkonu trestu, ale i po něm, byli tito lidé užiteční a stali se plnohodnotnými členy společnosti. Jde tedy v podstatě o prevenci. Tím, že dáme člověku možnost se naučit něco nového a pro něj i společnost užitečného, dáváme mu možnost stát se lepším člověkem. Člověku se tak otvírají nové možnosti a jeho život se může stát lepším. Předcházíme tedy případnému návratu.

Cílem této bakalářské práce je popsat vzdělávání odsouzených ve výkonu trestů odnětí svobody, zjistit kolik odsouzených se vzdělává, zda a jaké možnosti vzdělávání se jim nabízí, mají-li potřebnou motivaci vzdělávat se a v čem tato motivace spočívá. Dále budu zjišťovat, kdo vzdělávací akce organizuje a do jaké míry jsou s vedoucími aktivit odsouzení spokojeni.

Práce se dělí do dvou hlavních částí. První je teoretická a druhá empirická. Teoretická část se věnuje tématům: trest odnětí svobody, historie trestání, druhy trestů. Zmiňuje vědy zabývající se trestem odnětí svobody. Dále se zabývá způsoby vzdělávání, jejich obsahem, mírou, do jaké je možné se ve výkonu trestů odnětí svobody vzdělávat a motivací ke vzdělávání. Rozebírá i programy zacházení, jejich tvorbu a aktivity.

Empirická část se zabývá průzkumem možností vzdělávání odsouzených. Zvolili jsme kvantitativní výzkum, který jsme provedli pomocí dotazníkového šetření.

Za velký přínos bakalářské práce považuji zjištění, jakou motivaci odsouzené osoby ke vzdělávání mají, což může přispět ke zkvalitnění dalších vzdělávacích akcí. Dále také odhalení pohled odsouzených na aktivity programu zacházení, míru zájmu o další vzdělání a zjištění spokojenosti s lektory a jejich prací. Toto zjištění může dopomoci přizpůsobit se požadavkům účastníků a přesvědčit další osoby k pokročilejšímu vzdělávání.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TREST ODNĚTÍ SVOBODY

V bakalářské práci pojednáváme o vzdělávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody (dále jen VTOS). Úvodem je důležité popsat základní informace týkající se VTOS. Nejprve si nastíníme historický kontext vzniku trestu odnětí svobody, dále pak právní úpravu a definice trestu odnětí svobody. Na konci se budeme věnovat vědám souvisejícím s trestem odnětí svobody.

1.1 Historie vězeňství

Moderní vězeňství se na našem území rozvíjelo tak, jako i v jiných zemích Evropy, zejména v období osvícenství, kdy se měnily přístupy k trestu a trestání a začala jejich humanizace. V historii se k potrestání pachatele užíval takzvaný zákon odplaty, latinsky nazývaný *lex talionis* (Sochůrek, 2007). Tento přístup se objevuje například v biblické knize Starého zákona. Konkrétně v knize smluv můžeme najít například zákon: „oko za oko, zub za zub.“ Zákoník se věnuje úpravě a omezení msty na pachatele trestného činu, proto jsou právní principy z této knihy velice významné. Dokonce se tu objevuje trest formou finanční kompenzace (Veteška, 2015). S růstem centralizace státní moci se rozhodování o vině a trestu přesouvá na panovníka, či jiné nositele moci. Začínají se vytvářet instituce k realizaci trestního práva (Sochůrek, 2007). V období starověku a středověku neexistoval trest odnětí svobody v podobě, ve které ho známe dnes. Můžeme v této době ovšem narazit na alternativu, tedy ztrátu svobody a lidských práv – otroctví. S tímto trestem se setkáme například ve starověkém Římě nebo u prvních Slovanů (Veteška, 2015).

Osvícenství přináší kritiku dřívějších přístupů založených na odplatě. Objevují se návrhy, aby se trestní politika řídila heslem „punitur ne peccetur“, neboli trestá se, aby se nepáchaly zločiny (Fábry, 2009). „Počátek soustavného a systematického zájmu o kriminalitu jako sociální jev a zájem o osobnost pachatele a úlohu sociálního prostředí se datuje do poloviny 18. století“ (Sochůrek, 2007, s. 14). Osvícenství ovlivňuje přístup k trestání osob i na našem území. Marie Terezie například vlivem francouzského osvícenství zakazuje mučení při výslechu pachatele (Sochůrek, 2017). Změny přístupů v Evropě se u nás projevují také vznikem takzvaného Všeobecného zákoníku (1787), který vydal Josef II. (Veteška, 2015).

Významné změny u nás nastávají pod vlivem Františka Josefa Řezáče (1819 – 1879), jenž je považován za zakladatele moderního vězeňství u nás. Byl to katolický kněz, politik, penolog a spisovatel. Od poloviny 19. století se aktivně věnoval vězeňství a školství. (Veteška, 2015) Věřil, že je nutné odsouzené vychovávat, a ne je jen trestat, že je potřeba je

změnit. Zmiňoval důležitost učitelů, kteří by měli pomocí pedagogických poznatků pracovat na výchově a vzdělání odsouzeného. Řezáč se věnoval i příčinám zločinu. Příčinu viděl například v rodinných poměrech odsouzeného nebo v nízkém stupni vzdělání (Sochůrek, 2007).

Velký rozmach vězeňství nastává po roce 1918, po vzniku samostatného Československa, kdy dochází k zavádění nových přístupů. Do věznic začínají chodit lektoři, kteří zde přednášeli, odsouzení jsou vedeni k osobní hygieně a k práci. S příchodem nacismu byl tento přístup ovšem přerušeno. Až po roce 1945 přichází snaha vrátit se k předválečným přístupům, ovšem tato snaha byla zmařena roku 1948, kdy začínají vznikat tábory nucených prací a vězení opět slouží jen k izolaci pachatele od společnosti. Ve věznicích jsou nevyhovující ubytovací a hygienické podmínky. Pozůstatky těchto přístupů v penologii bylo možné nalézt na našem území až do roku 1989. Roku 1965 byl vydán zákon o výkonu trestu odnětí svobody č. 59/1965 Sb., ten přináší pozitivní změny, s odsouzenými začínají pracovat pedagogové a psychologové, začíná se klást důraz na výchovnou péči pachatele. Po roce 1989 byla na našem území provedena hloubková analýza českého vězeňství, na jejímž základě ve spojení s Listinou základních práv a svobod a dalších předpisů a úmluv dochází postupně ke změnám do stavu, v jakém známe trest odnětí svobody dnes (Sochůrek, 2007).

1.2 Výkon trestu odnětí svobody

Podle Sochůrka (2007) je trest jedním ze základních výchovných prostředků. Jedná se o obranný mechanismus před chováním a jednáním porušujícím zavedené sociální konvence, pravidla a normy. Podle zákona č. 169/1999 Sb., Zákon o výkonu trestu odnětí je možné trestat jen do takové míry, do které neohrožujeme důstojnost odsouzeného a je potřeba zabránit nežádoucím dopadům na odsouzeného způsobených ztrátou svobody, zároveň však musí být zachována potřeba ochrany společnosti. Za spáchání trestného činu soud může podle zákona č. 40/2009 Sb. Trestního zákoníku § 52 uložit následující tresty: „trest odnětí svobody, domácí vězení, obecně prospěšné práce, propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí věci, zákaz činnosti, zákaz pobytu, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání, ztrátu vojenské hodnosti, vyhoštění.“

VTOS podrobně upravuje zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. V tomto zákoně můžeme najít kromě jiného úpravu předmětu zákona o VTOS, hlavní zásady výkonu trestu, typy věznic, práva a povinnosti odsouzených a zacházení s odsouzenými, kam patří

i programy zacházení. Dalším dokumentem upravujícím výkon odnětí svobody je Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád trestu odnětí svobody. Věznice se dále řídí nařízením generálního ředitele a metodickými pokyny ředitelů odborů generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky. Na základě těchto dokumentů vydává ředitel věznice Vnitřní řád věznice, který je sestaven pro potřeby konkrétní věznice. S odsouzenými se v České republice zachází v souladu s Listinou základních práv a svobod a doporučením Rady Evropy (Sochůrek, 2007).

Podle zákon č. 169/1999 Sb., Zákon o výkonu trestu odnětí svobody §1 by měl VTOS pomocí metod stanovených zákonem mít na odsouzeného vliv snižující nebezpečí recidivy kriminálního chování a pokusit se na odsouzeného působit tak, aby po propuštění žil samostatný život v souladu se zákonem. VTOS by měl také „chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v dalším páčání trestné činnosti“ (Zákon č. 169/1999 Sb., Zákon o výkonu trestu odnětí svobody, §1 odst. 2).

V České republice zajišťuje výkon vazby a VTOS Vězeňská služba České republiky. Vězeňská služba České republiky má za úkol zajistit pořádek a bezpečnost v soudních budovách, střeží věznice a vězněné osoby a zajišťuje jejich převádění a eskort. Organizačními jednotkami Vězeňské služby jsou Generální ředitelství Vězeňské služby, vazební věznice, věznice, ústavy pro výkon zabezpečovací detence, střední odborné učiliště, Akademie Vězeňské služby. Na území České republiky nalezneme deset vazebních věznic a dvacet pět věznic s více než jedenácti tisíci zaměstnanci (Vězeňská služba České republiky, ©2020).

Trest odnětí svobody má podle Zákona 169/1999 Sb. podobu „nepodmíněného trestu odnětí svobody, podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody a podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem.“ Pro VTOS jsou dva typy věznic. Jednotlivé druhy se liší mírou zabezpečení proti útěku, zajištěním bezpečnosti a režimem výkonu trestů. Jedná se o věznice s ostrahou a se zvýšenou ostrahou. Věznice s ostrahou poté ještě dělíme podle stupně zabezpečení na věznice s nízkým stupněm zabezpečení, se středním stupněm zabezpečení a s vysokým stupněm zabezpečení (Zákon 169/1999 Sb.).

Do trestu odnětí svobody s nízkým stupněm zabezpečení se umísťují odsouzení za nedbalostní trestný čin s trestem odnětí svobody do tří let, pokud nejsou známy skutečnosti, které by vedly k umístění do vyššího stupně zabezpečení. Do trestu odnětí svobody se středním stupněm zabezpečení se umísťují osoby odsouzené za nedbalostní trestný čin převyšující tři roky. Dále také osoby odsouzené za úmyslný trestný čin nad tři roky odnětí

svobody, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody nejvýše potřetí. Do oddělení trestu odnětí svobody s vysokým stupněm zabezpečení se umísťují osoby, které není možné umístit do oddělení s nižším stupněm zabezpečení. Při umístění do tohoto typu oddělení se zohledňuje například riziko opakování trestného činu, možnost útěku, spáchání trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo trestný čin spáchaný pod vlivem návykové látky. Posledním typem je trest odnětí svobody se zvýšenou ostrahou. Tento výkon trestu se ukládá například osobám, kterým byl uložen výjimečný trest, trest za spáchání trestného činu ve prospěch skupiny organizovaného zločinu nebo jim byl uložen trest odnětí svobody nejméně na osm let (Vyhláška 345/1999 Sb.).

Při umísťování do VTOS se oddělují muži od žen, mladiství od dospělých, recidivisté od prvotně trestaných, odsouzení za úmyslný trestný čin od těch neúmyslných, odsouzení s podezřením na infekční choroby, pachatelé s duševními poruchami a poruchami chování, a také velmi nebezpeční pachatelé (Zákon č. 169/1999 Sb.).

Tabulka 1 - Členění odsouzených dle nařízeného typu věznice v roce 2018 (k 31. 12.)

Stav k 31.12.	S ostrahou	Se zvýšenou ostrahou	Mladiství	Celkem
2018	18577	1044	56	19677

Zdroj: Statistická ročenka pro rok 2018. Vězeňská služba České republiky [online]. ©2020

Podle Černíkové (2008) lze práva odsouzených ve VTOS dělit do tří základních:

- První skupina práv směřuje k zajištění přiměřených podmínek pro duševní a fyzický rozvoj.
- Druhá skupina práv se týká udržení a případného rozšíření sociálních vztahů. Patří sem například právo přijímání návštěv, právo na vzdělání, právo na speciální služby odborníků.
- Třetí skupinu tvoří práva, kterých jsou odsouzení po dobu trestu odnětí svobody zbaveni, jedná se například o svobodu pohybu, soukromí, zachování listovního tajemství a dalších.

Některé povinnosti odsouzených ve výkonu trestu podle Zákona č. 169/1999 Sb. Zákon o výkonu trestu odnětí svobody: „dodržovat pořádek a kázeň, strpět úkony spojené s kontrolou vězeňské služby, dodržovat zákazy.“

1.3 Penologie

Jak již bylo zmíněno v kapitole o historii, v době osvícenství se začínají vytvářet systémy a pravidla pro zacházení s vězni. Z toho vznikla potřeba konstituovat samostatnou vědu, která by se trestem a trestáním zabývala. Ve druhé polovině 19. století tedy vzniká penologie (Sochůrek, 2007).

Název penologie je odvozen z latinského slova „poena“, což znamená náhradu za spáchaný zločin, pokutu, odplatu. (Černíková, 2008) Penologie je podle Černíkové (2002) věda o trestu a trestání, která se zabývá jejich účinky z hlediska volby adekvátního působení – zacházení s pachatelem trestného činu, aby nedocházelo k opakování trestného činu. Dále zkoumá zefektivnění všech druhů trestů, studuje vývoj penologických myšlenek, zkoumá vztahy, které vznikají důsledkem výkonu trestu odnětí svobody, fyzickou a psychosociální stránku pachatele, hledá alternativní tresty atd. Podle Černíkové (2002) se penitenciaristika zabývá procesem nápravy, polepšení, pozitivní změnou chování.

Penologie se zabývá trestem a trestáním z jiného hlediska než z toho právního, klade hlavní důraz na individuum, na poznání osobnosti. Podle specialistů v současné době hraje důležitou roli určení potřeb pachatele, míry a způsobu jejich uspokojení. Penologie využívá poznatků z etiologie a fenomenologie trestné činnosti, úzce spolupracuje s kriminologií. Spolupráce těchto dvou disciplín je velice přínosná. Penologie například analyzuje rozsah a kombinaci jednotlivých faktorů trestné činnosti, zkoumá tyto kombinace faktorů a na základě tohoto zkoumání volí přístupy k jejich zvládnutí. Poznatky z penologie jsou základem pro vypracování preventivních opatření kriminologie. Penologie rozpracovává poznatky o stavu a vývoji trestné činnosti, a to v následujících oblastech (Černíková, 2008):

- V oblasti plánování: zásluhou těchto poznatků se určuje například množství personálu a jeho profilace.
- V oblasti prognózování: tyto poznatky určují například profesionální náročnost zacházení s trestanými.

1.4 Penitenciární pedagogika

Práce se zabývá vzděláváním odsouzených, proto je pro mě velmi podstatná penitenciární pedagogika. Jakožto věda zabývající se působením výchovy na odsouzené. „Penitenciární pedagogika je speciální pedagogická disciplína zabývající se zvláštnostmi penitenciárního výchovného působení vztahujícího se na všechny kategorie odsouzených ve výkonu trestů“

(Štěrba, 2007, s. 40). Mezi nejdůležitější úkoly penitenciární pedagogiky patří využívání poznatků obecné a speciální pedagogiky a na jejich základě nacházení řešení problémů penitenciární výchovy, získávání vlastních poznatků z výzkumu a praxe, vytváření systému penitenciární výchovy v souladu s trestní politikou státu a také předkládání nových poznatků, na základě kterých budou vytvořeny nové právní úpravy VTOS (Černíková, 2008).

2 PROGRAM ZACHÁZENÍ

Ze zákona o VTOS v § 2 odst. 2 (Zákon č. 169/1999 Sb.) vyplývá povinnost s odsouzenými jednat tak, aby bylo zachováno „jejich zdraví a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.“ Proto existují programy zacházení, které pomáhají při resocializaci odsouzených. Tyto programy jsou povinné a jejich plnění ze strany odsouzených je kontrolováno. Jsou vytvořeny na míru jednotlivým odsouzeným, na základě podrobného zkoumání ze strany odborníků a ve spolupráci s odsouzeným (Biedermanová, Petras, 2011).

2.1 Tvorba programu zacházení

Základem kvalitního programu zacházení je tedy kvalitní příprava. Před sestavením programu zacházení je tedy nutné při nástupu VTOS zjistit bio – psycho – socio – duchovní stav každého jednotlivého odsouzeného. Tento stav se skládá z posudků lékaře, psychologa, speciálního pedagoga, sociálního pracovníka, případně i duchovního (Hála, 2006). Při sestavování programu zacházení nahlíží speciální pedagog do programu SARPO (souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzeného). Na jeho základě se zpracovává vstupní komplexní zpráva a je vypočítána pravděpodobnost opětovného selhání odsouzeného, například na základě výpočtu statického rizika z údajů o kriminálním chování, vyhodnocení motivace a sebehodnocení (Vězeňská služba České republiky, ©2020).

Všechny tyto činnosti spojené s vypracováním konkrétního programu zacházení má na starost speciální pedagog, který na základě získaných informací a pohovoru s odsouzeným vypracuje daný program (Hála, 2006). Shromážděné údaje musí podle Jaroslava Hály (2006, s. 122) obsahovat minimálně tyto informace:

- „Základní data o odsouzeném, jeho trestném činu, uložený trest, případně předchozí tresty.
- Lékařská doporučení – upozornění na možná omezení a zdravotní rizika ve vztahu k práci, vzdělávání a tak podobně.
- Důkladnou anamnézu – hlavně sociální.
- Psychickou charakteristiku odsouzeného – jeho postoje ke spáchanému činu, trestu.

- Podstatná rizika – jde o vyhodnocení konkrétních rizik ze strany odsouzeného. Problémy, obtíže a překážky, které při nástupu brání budoucí reintegraci odsouzeného zpět do společnosti.,,

Vzhledem k tomu, že se velká většina odsouzených dříve, či později vrátí do společnosti, je program zacházení velice podstatnou součástí VTOS. Kromě toho, že sledujeme počáteční stav odsouzeného, hlídá se dodržování a účinnost programu zacházení i v průběhu a také nejméně tři měsíce před odchodem z trestu odnětí svobody. Pomocí programu zacházení se odsouzený připravuje na samostatný způsob života mimo věznici. Program zacházení by měl také určitým způsobem předcházet návratu odsouzeného do VTOS. Program zacházení se, jak už bylo dříve uvedeno, tvoří pro každého odsouzeného individuálně na základě výše získaných informací o jeho osobě (Štěrba, 2007).

Výběr konkrétních aktivit programu zacházení závisí na odsouzeném, ten si vybere z nabízených aktivit konkrétní věznice, ve které se nachází a na tyto aktivity následně dochází. Účast je povinná a její dodržování se zaznamenává. Vedou se záznamy jak o docházce, tak o aktivitě na jednotlivých aktivitách.

Zásady při zpracování programu zacházení podle Sochůrka (2007):

- Individuální přístup – je důležité respektovat osobnost odsouzeného a přistupovat ke každému individuálně.
- Motivace – je možné motivovat pomocí dřívějšího návratu na základě vzorného plnění programu zacházení.
- Přiměřenost – klást přiměřené požadavky přiměřené rozumovým schopnostem odsouzeného.
- Komplexnost – vytvoření (korekce a náprava) návyků a postojů.
- Zpětná vazba – pozorování a pohovory s odsouzenými.
- Cílevědomost – musíme směřovat k jasnému, přiměřenému a reálnému cíli s ohledem na osobnost odsouzeného.
- Systematičnost – působení musí být pro vězně srozumitelné a realistické.
- Soustavnost – důležité je co nejdříve časové působení, zvolené aktivity spolu musí souviset a směřovat ke stejnému cíli.

- Perspektiva – vězeň nesmí mít pocit, že jsou aktivity „jen tak na oko“, musí si uvědomovat účinnost programu.

2.2 Odborníci podílející se na sestavování programu zacházení

Lékař – podává komplexní zprávu o aktuálním stavu odsouzeného, v této zprávě najdeme například pracovní omezení odsouzeného, diety, chorobopis, velice důležité je i zjištění vztahu odsouzeného k návykovým látkám (Jůzl, 2012).

Psycholog – provádí orientační pohovory s odsouzeným, poskytuje poradenskou činnost, podílí se na sestavování programu zacházení a na kontrole jeho plnění (Sochůrek, 2007).

Speciální pedagog – dohlíží na práci speciálních vychovatelů a pedagogů volného času, provádí pedagogickou diagnostiku, zpracovává přehled aktivit programu zacházení, zabezpečuje všeobecné a odborné vzdělávání (Sochůrek, 2007).

Sociální pracovník – zaměřuje se na sociální situaci odsouzeného, jeho vztahy s rodinou, dětmi, finanční zajištění. Pomáhá odsouzeným s přípravou na život mimo věznici před propuštěním (nalézt ubytování, práci, apod.) (Jůzl, 2012).

Duchovní – ve věznicích zastávají funkce garantů dodržování lidských práv a humánního zacházení. Často se ve velké míře podílí na plnění programu zacházení a jejich realizaci (Sochůrek, 2007).

2.3 Aktivity programu zacházení

Program zacházení s odsouzenými se člení podle vyhlášky 345/1999 Sb. na následující aktivity: „pracovní aktivity, vzdělávací aktivity, speciální výchovné aktivity, zájmové aktivity, oblast utváření vnějších vztahů.“

2.3.1 Pracovní aktivity

Již v minulosti byla práce považována za velmi důležitý a pozitivní faktor při výkonu trestu a je tomu tak do dnes. Proto je kladen velký důraz na možnost zaměstnávání odsouzených ve VTOS. Díky ní si odsouzený vytvoří pozitivní pracovní návyky, které by měly přetrvat i po propuštění. Velkou motivací k práci je pro odsouzené spravedlivá odměna, která slouží k uspokojování jejich potřeb a zájmů. Pracovní aktivita také přispívá ke snížení agrese a ke zklidnění, slouží tedy i jako prevence. Zákon o VTOS ukládá práci odsouzeným jako povinnost, pokud je k práci zdravotně způsobilý a byl do ní zařazen. Realita je ovšem jiná,

i když existuje zákonná povinnost pracovat, najdou se odsouzení, kteří pracovat odmítají i přesto, že jsou k práci způsobilí (Hála, 2006).

Podle Biedermanové (2011) zaměstnávání odsouzených probíhá například v rámci vnitřní režie a výrobní činnosti v dané věznici, provozovny středisek hospodářské činnosti, či zaměstnání u podnikatelských subjektů.

„V roce 2018 realizovalo hospodářskou činnost dvacet sedm organizačních jednotek Vězeňské služby. Na pracovištích provozoven hospodářské činnosti bylo pracovně zařazeno průměrně čtyři tisíce sto devadesát jedna odsouzených.“ (Vězeňská služba České republiky, Statistická ročenka 2018, ©2020) Střediska hospodářské činnosti vykonávají převážně kompletaci výrobků, drobné práce, úklidové služby, nebo dokonce nabízí služby jako například ve Věznici Mírov, kde je výrobní kancelářského nábytku (Vězeňská služba České republiky, Statistická ročenka 2018, ©2020).

2.3.2 Vzdělávací aktivity

Vzdělání je významnou součástí VTOS, velká část odsouzených je totiž nevzdělaná. Právo na vzdělání má každý, toto právo je zakotveno v Listině základních práv a svobod v čl. 33. Dříve byl počet negramotných a pologramotných odsouzených značný, proto se kladl velký důraz na kurzy čtení, psaní a také kurzy k doplnění znalostí ze základních škol dokonce s možností získání vysvědčení o ukončení základní docházky. Časem se ovšem zjistilo, že všeobecné vzdělání nemá žádný nápravný efekt, ani preventivní význam. Proto se v dnešní době klade velký důraz spíše na vzdělávání v pracovních oborech a rekvalifikace (Biedermanová, 2011).

Vzdělání odsouzených pokládá za velmi důležité i Rada Evropy, která v Evropských vězeňských pravidlech v čl. 28 uvádí následující rady:

- Každý vězeňský ústav se musí snažit, aby měli všichni odsouzení přístup ke vzdělávacím programům uspokojujícím individuální potřeby a ambice.
- Prioritně jsou vzdělávání negramotní a ti, co neumějí počítat.
- Velkou prioritu mají mladiství vězni a ti se speciálními potřebami.
- Vzdělávání musí být součástí vězeňského režimu a jeho důležitost by měla být stejná, jako důležitost pracovních činností. Účast na vzdělávacích aktivitách nemůže být nijak znevýhodňována.

- Odsouzení musí mít k dispozici dostatečně vybavenou knihovnu s dostatečným počtem rekreačních i vzdělávacích knih a jiných médií.
- Výchova vězňů by v rámci možností měla být integrována do veřejného výchovně vzdělávacího systému dané země, aby vězni po propuštění mohli bez potíží pokračovat ve svém vzdělávání a odborném výcviku.

2.3.3 Další aktivity

Speciálně výchovné aktivity – individuální a skupinová speciální pedagogika, psychologická činnost realizovaná kompetentními zaměstnanci, terapeutická činnost jako je psychoterapie, muzikoterapie, sociálně-právní poradenství, trénink na zvládnání agrese, trénink na změnu myšlení ve vztahu k patologickým projevům chování (Veteška, 2015).

Zájmové aktivity – Evropská pravidla kladou jako povinnost zajistit zdraví odsouzeného, tím pádem musí být zajištěna péče nejen o fyzické zdraví, ale i o to duševní. Proto je povinností personálu věznic zajistit dostatek zájmových aktivit, obzvláště pro nepracující odsouzené. Většina odsouzených před nástupem do VTOS netrávila svůj čas aktivně a smysluplně. Jejich volný čas vyplňovalo posedávání po hospodách a užívání nejrůznějších návykových látek. Je proto velmi důležité naučit odsouzené trávit volný čas aktivně a smysluplně. Tím se zajistí jak rozvoj osobnosti, tak například udržení fyzické kondice. Tyto návyky jim pak mohou být ku prospěchu i po propuštění (Biedermanová, 2011).

Oblast utváření vnějších vztahů – Jedná se zejména o vytváření, udržování a posilování kontaktů s vnějším světem, jako je rodina a přátelé. Tím se rozvíjí znalosti a dovednosti potřebné v občanské společnosti (Černíková, 2008).

3 VZDĚLÁVÁNÍ

Ať jsme děti nebo dospělí, je potřeba se neustále učit novým věcem, obzvláště v dnešní době plné změn, na které je třeba rychle reagovat. Pokud tedy s učením přestaneme, zůstaneme na místě a už se nikam neposuneme, proto je vzdělávání dospělých velmi důležité.

3.1 Vzdělávání dospělých ve VTOS

Veteška (2016, s. 25) ve své knize uvádí definici andragogiky podle Palána (1997), ten ji definoval jako „vědu o výchově dospělých, vzdělávání dospělých a péči o dospělé, respektující všestranně zvláštnosti dospělé populace a zabývající se její personalizací, socializací a enkulturací.“ Podle Vetešky (2016) jde o vědní disciplínu zkoumající edukační realitu dospělých, do které zahrnujeme teoretickou, metodologickou a aplikační složku edukace dospělých. Veteška (2016) také zdůrazňuje důležitost permanentního vzdělávání. Jsou různé situace v našem životě, které utváří potřebu vzdělávat se a ovlivňují motivaci ke vzdělávání, proto by se mělo vzdělávání stát součástí našeho života a práce.

Andragogika má vnitřní organizační strukturu. Mezi konstituované aplikované andragogické disciplíny řadíme:

- Personální andragogika vytváří teorie, strategie, zásady a pravidla pro lepší vztahy mezi člověkem – prací – firmou – skupinou (Průcha, Veteška, 2012).
- Sociální andragogiku. Jedná se o disciplínu zaměřenou na edukaci a reedukaci dospělých v sociálním kontextu. Sociální andragogika pomáhá znevýhodněným jedincům s integrací do společnosti, s resocializací, a to pomocí poradenství a vzdělávání. Pomáhá řešit krizové a neočekávané situace. Snaží se zlepšovat sociální vztahy, pomáhá dospělým s pochopením sociálních norem (Veteška, 2016).
- Speciální andragogiku. „Tento obor andragogiky je zaměřen na vzdělávání dospělých jedinců se zdravotním postižením“ (Průcha, Veteška, 2012, s. 235).
- Kulturní andragogiku, jejímž cílem je pomoci dospělému člověku při enkulturaci (Veteška, 2016).
- Gerontagogiku, která obecně jedná o vzdělávání seniorů.

V předchozím textu jsme se setkali s pojmy resocializace a reedukace. Právě tyto pojmy jsou, co se téma vzdělávání odsouzených ve výkonu trestu týče, podstatné. Reedukace a resocializace se snaží pomocí přímého působení na odsouzeného (Mezník, 1995):

- Dosáhnout změny v jeho chování, podpořit odpovědnost, vytvořit pozitivní sociální návyky a vztah k práci.
- Odstranit společenskou nezpůsobilost a zvýšit sociální kompetence, zbavit odsouzeného špatných návyků a závislostí.
- Vytvořit životní perspektivu, a to pomocí programů zacházení.

Resocializace se zabývá procesem mentální a emocionální převýchovy člověka, aby byl schopen fungovat v odlišném prostředí, než na jaké je zvyklý. Resocializace může být dobrovolná, či nedobrovolná. V užším smyslu jde o proces transformace identity. V rámci resocializace se učíme novým normám, při tomto procesu odstraňujeme některé nežádoucí stránky těch starých. Pokud dojde ke střetu starého s novým, může být resocializační proces nucený. Dochází tedy k odnaučení starých norem, hodnot a zvyků a ty jsou nahrazeny novými (Veteška, 2016).

Před zavedením pojmu resocializace byl užíván pojem zacházení, ten byl nahrazen v odborné literatuře a zákonech od roku 1999. V oblasti vězeňství chápeme resocializaci jako korektivní nebo druhotnou socializaci jedinců. Resocializace je nutná u osob, u nichž proces prvotní socializace neproběhl správně nebo úplně v důsledku výskytu nějakých nedostatků či nepříznivých podmínek, anebo protože socializace proběhla v antisociálním smyslu. Osoby byly tedy vychovávány v systému se zápornými morálními hodnotami. Před rokem 1989 probíhala resocializace odsouzených pomocí direktivních až nátlakových metod, ty ovšem nebraly v potaz osobnost, individualitu a možnosti odsouzených (Černíková, 2008). V dnešní době se klade při resocializaci odsouzených velký důraz právě na individualitu odsouzeného. Při resocializaci se snaží navázat na proces socializace z minulosti. Informace o předchozím způsobu života nám pomohou stanovit další postup vhodný pro konkrétního odsouzeného. Proces resocializace je ve vězeňském prostředí prováděn (Štěrba, 2007):

- Obecnými metodami zacházení s vězni, mezi něž patří metody stanovené zákonem, předpisy, nařízení, které zaručují stejné zacházení pro všechny, bezpečnost, pořádek, kázeň, hygienu, práva a povinnosti.
- Speciálními metodami zacházení s vězni, jako například metodami pedagogickými, sociálními, psychologickými či psychiatrickými.

Resocializace musí být volena na základě individuality vězně a musí směřovat k následujícím cílům (Štěrba, 2007):

- Kultivace návyků dalším vzděláváním, je třeba vytvořit správné pracovní návyky. Zdokonalovat dovednosti, které bude moci odsouzený využít v běžném životě a také návyky, které mu umožní smysluplně trávit volný čas.
- Osvojení si vhodných sociálních dovedností pro readaptaci na život mimo vězení a na udržení sociálních vztahů.
- Specifická pomoc a odborné poradenství zaměřené na řešení osobních problémů.

Dalším důležitým pojmem je reedukace. **Reedukací** podle Černíkové (2002) rozumíme regulativní, renovující a korektivní výchovný proces. Během tohoto procesu dochází v myšlení a vědomí odsouzeného k zásadnímu, vnímanému, cílevědomému negování a sebereflexnímu popření blokových souborů všech životních momentů. Pro tento proces je klíčová spoluúčast odsouzeného. Proces reedukace se snaží změnit postoje a chování odsouzených a tím předejít návratu do výkonu trestů. Dále je vhodné zmínit **readaptaci**, tou ve vězeňském prostředí rozumíme cílenou přípravu na návrat do běžného života a vyhnutí se recidivě. Návrat může být opravdu obtížný, vzhledem k množství změn, odehrávajících se ve světě (Černíková, 2002).

3.2 Formální a neformální vzdělávání ve VTOS

Vzdělávání můžeme podle formy rozdělit na formální, neformální a informální. Všechny tyto druhy vzdělávání můžeme najít i ve vzdělávání odsouzených ve VTOS. „Formální vzdělávání je realizováno ve vzdělávacích institucích, které poskytují určitý stupeň vzdělání. Absolvování tohoto typu vzdělání je doloženo certifikátem, maturitním vysvědčením, vysokoškolským diplomem a tak podobně“ (Bednaříková, 2012, s. 58). Neformální vzdělávání je pak realizováno pomocí programů zacházení, v rámci kterých mohou odsouzení navštěvovat nejrůznější vzdělávací aktivity.

3.2.1 Formální vzdělávání ve VTOS

Formální vzdělávací aktivity ve věznicích probíhají pod záštitou Středního odborného učiliště Vězeňské služby České republiky, tato škola má právo vydávat výuční listy a celostátně platná vysvědčení. Z těchto dokladů nesmí být patrné, že byl získán ve výkonu trestu odnětí svobody. Učiliště bylo 20. 6. 1996 po rozhodnutí Ministerstva školství, mládeže

a tělovýchovy České republiky zařazeno do sítě škol České republiky. Škola fungovala již dříve, ovšem až po tomto datu mohla vydávat platná vysvědčení a výuční listy. Tato jedna škola sdružuje tři typy vzdělávacích aktivit (Hála, 2006):

- Střední odborné učiliště s výukou v učebních oborech určených úspěšným absolventům základních škol.
- Učiliště s učebními obory pro ty, kteří nedokončili základní školu.
- Odborné učiliště s učebními obory upravenými pro absolventy zvláštních škol.

Střední odborné učiliště je rozmístěno do několika věznic po celé České republice. Odsouzení se mohou vzdělávat v různých oborech, například: Heřmanice - Elektrotechnické a strojně montážní práce, Pardubice - Práce ve stravování, Plzeň - Strojírenské práce a Stráž pod Ralskem - Obráběč kovů (Vězeňská služba České republiky, ©2020). Formální vzdělávání dále probíhá ve spolupráci s Katolickou Teologickou fakultou Univerzity Karlovy, tuto možnost nabízí věznice Ruzyně v Praze, jde o obor teologická nauka. Studijní program je zaměřen mimo znalosti z křesťanské věrouky na oblasti etiky, chování, morálky, hodnotového žebříčku (Vězeňská služba České republiky, ©2020).

3.2.2 Neformální vzdělávání ve VTOS

Ve věznicích kromě formálního vzdělávání probíhá i vzdělávání neformální. Neformální vzdělávání se uskutečňuje ve všech věznicích. Toto vzdělávání si každá věznice organizuje sama, jeho organizaci a průběh mají na starost odborní pracovníci, jako speciální pedagogové, vychovatelé, sociální pracovníci a psychologové. V některých případech na akci odborníci jen dohlíží a organizují ji a průběh mají na starost sami odsouzení.

3.3 Vzdělávací akce

Při vzdělávání dospělých hraje důležitou roli vedle obsahové stránky akce také osobnost vzdělavatele. Aby byla vzdělávací akce úspěšná, musí vzdělavatel disponovat určitými kompetencemi. V andragogice se dělení kompetencí liší v závislosti na autorovi, obsahově jsou však všechny dost podobné. Milan Beneš (2003) uvádí následující dělení:

- Odborné – kompetence týkající se odbornosti, zda má vzdělavatel potřebné znalosti tématu.

- Metodické – jedná se o kompetence týkající se schopnosti najít a zpracovat potřebné informace, umět s nimi správně pracovat, identifikovat a řešit problémy, vytvářet vzdělávací akce a další.
- Sociální – sociální interakce, efektivní komunikace, řešení konfliktů a kooperace.

Dobrý lektor by se měl vyhýbat aplikaci direktivního stylu vzdělávání, netrpělivosti a nízké toleranci účastníků. Měl by hodně poslouchat, podporovat a povzbuzovat účastníky k aktivitě, měl by mít dostatečný vztah k předmětu učení, dostatek verbálních schopností a zájem o posluchače. Účastníka by měl umět správně motivovat a dávat mu přiměřeně těžké úkoly, které ho budou podněcovat k další práci na sobě, nebudou příliš snadné, ale ani příliš těžké, aby ho neodradily (Vodák, Kucharčíková, 2011).

Palán a Langer (2008) uvádí následující andragogické zásady, které by měla úspěšná a efektivní vzdělávací akce dodržet:

- Zásada zpětné vazby – zpětná vazba je důležitá pro správné fungování vzdělávacího procesu, na jejím základě víme, co musíme zlepšit.
- Zásada přirozenosti – přitažlivost obsahu, metod, prostředí, přirozená atmosféra.
- Zásada aktivity – je důležité vést vzdělávaného k samostatnosti, aktivitě a podporovat tvořivý přístup.
- Zásada vědeckosti – vyjadřování s přiměřenou odbornou terminologií, hodnověrnost argumentace.
- Zásada soustavnosti a posloupnosti – logická posloupnost výkladu, postup lineární, či cyklický s názorností na předchozí učivo.
- Zásada názornosti – čím více smyslů je do procesu učiva zapojeno, tím větší je míra zapamatování.
- Zásada trvalosti – praktické ověřování poznatků a jejich aplikace do praxe.
- Zásada příslušnosti vyučování – respektování vzdělanostní úrovně posluchačů, profesního zaměření, věkových zvláštností a podobně.
- Zásada individuálního přístupu – diferencované vyučování, práce s malými skupinami, či individuálně.

3.4 Motivace

V bakalářské práci se zabýváme také motivací ke vzdělávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody, proto je třeba si jí definovat. Motivací se lidé zabývají od nepaměti a snaží se s její pomocí pochopit a vysvětlit, co je příčinou chování a proč se jeden člověk v určité situaci zachová jinak, než druhý. Motivy dávají chování smysl. Pokud je zvládneme správně určit, můžeme s jejich pomocí odhadnout budoucí chování člověka (Nakonečný, 2014).

3.4.1 Definice motivace

Slovo motivace pochází z latinského slova „moveo“, hýbám, pohybovat. Sillamy (2001, s. 121) uvádí, že „motivace je souhrn dynamických faktorů, jež určují chování jedince.“ Podle něj na začátku jednání nestojí jedna příčina, ale hned několik. Jedná se o soubor faktorů, které spolu souvisí. Tyto faktory jsou vědomé i nevědomé, jedná se o fyziologické, intelektové, emoční a sociální faktory. Podle Nakonečného (2014, s. 15) je „motivace intrapsychický probíhající proces, vycházející z nějaké potřeby a vyúsťující ve výsledný žádoucí vnitřní stav, který je iniciován endogenně nebo exogenně.“ V literatuře najdeme mnoho různých definic motivace. Existují dokonce teorie, které motivaci popírají, a není podle nich pro chování člověka podstatná.

Z definic můžeme odvodit, že naše jednání tedy iniciuje nějaká vnitřní pohnutka, jednáme proto, abychom něčeho dosáhli. Jde tedy o uspokojení nějaké potřeby. Potřebou rozumíme stav nedostatku, který chceme odstranit. Ve chvíli, kdy dojde k odstranění nedostatku, přichází uspokojení. Dojde tedy k dosažení žádoucího cíle. V motivaci je nutné odlišit potřebu a motiv, potřebou tedy rozumíme pocit nedostatku, který chceme upokojit a motivem rozumíme dovršení reakce, tedy důvod, smysl našeho jednání. Pokud je tedy potřebou hlad, motivem je jedení a tím navozené nasycení (Nakonečný, 2014). Každý jedinec má vlastní motivační systém osobnosti, který si utváří během života. Motivace nám může pomoci například při učení, podněcuje naše chování a směřuje nás k dosažení našich cílů (Hoskovec, 2001).

Motivaci můžeme rozdělit podle několika kritérií, například podle vzniku na primární a sekundární, nebo podle vědomí na vědomou a nevědomou. Nejběžnější je dělení motivů na primární a sekundární, primární motiv vychází z fyziologického dění organismu a motivy sekundární jsou výsledkem sociální interakce. Vědomá a nevědomá motivace se pak dělí na základě uvědomění si motivu (Hoskovec, 2001). Dále se motivace velmi často dělí na vnitřní

a vnější, ty je ovšem od sebe velmi těžké oddělit. Vnitřní motivací rozumíme naše vlastní pohnutky, například zájmy, zatímco vnější motivací zájmy okolí (Nakonečný, 2014).

3.4.2 Motivace ke vzdělávání

Pro vzdělávání celkově je motivace jedním z nejdůležitějších faktorů. Pro to, aby byla vzdělávací akce úspěšná, je důležitá síla a zaměření motivace. Naši motivaci ovlivňuje celý komplex motivů, které se v průběhu života mohou měnit a vyvíjet. Motivy k učení se objevují již v období rané socializace, jde o výsledek učení a zkušeností s ním. Zkušenost s učením ve škole do velké míry ovlivňuje motivaci ke vzdělávání v dospělosti. Motivace je u každého jiná a je ve velké míře ovlivněna věkem, socioekonomickým statutem, dosaženým vzděláním, pohlavím a dalším. Účast na dalším vzdělávání ovlivňují: společenské klima a společenský rámec vztahu k učení, témata, výzvy, okolí, vztahy, životní situace a osobnostní charakteristika (Veteška, 2015). Podle Vetešky (2015) se dají motivy ke vzdělávání rozdělit do následujících skupin:

- Sociální kontakt – účastníci si chtějí rozšířit sociální kontakty, zlepšit sociální pozici.
- Sociální podněty – účastník hledá únik z každodenní situace a frustrací.
- Profesní důvody – potřeba rozšíření znalostí kvůli profesnímu růstu.
- Participace na politickém, hlavně komunálním životě – rozšíření schopností podílením se na komunálních záležitostech.
- Vnější očekávání – účastník dá na rady poradce, zaměstnavatele, přátel.
- Kognitivní zájmy – motivace, která vychází z vlastní hodnoty znalostí a jejich získávání.

Vězni jsou na základě rozhodnutí soudu rozděleni do jednotlivých věznic, toto rozhodnutí je součástí rozsudku. Věznice jsou děleny podle diferenciací do dvou skupin: věznice s ostrahou a věznice se zvýšenou ostrahou. Věznice s ostrahou se člení na oddělení s nízkým, středním a vysokým stupněm zabezpečení. Jednotlivé věznice se liší stupněm zabezpečení. Odsouzení jsou rozděleni na základě vyhodnocení vnitřních a vnějších rizik (Vězeňská služba České republiky, ©2020). Čím nižší je stupeň zabezpečení, tím vyšší je možnost využívání různých výhod. Liší se například množstvím návštěv, či výše kapesného. Pokud odsouzený navštěvuje program zacházení, může dostat dobré hodnocení a to ho může posunout do nižšího stupně zabezpečení, či mu pomoci v podmíněném propuštění. Také se vyhne trestům, které by ho mohly posunout do vyššího zabezpečení, nebo by ho mohly stát

určité výhody. To je rozhodně jedním z motivujících faktorů ke vzdělávání. Podle některých autorů není tento přístup ideální a odsouzení by se měli chtít sami vzdělávat. Tento fakt například uvádí Bc. Luboš Beránek v článku v časopise České vězeňství (05/2006).

Teoretická část práce se věnuje tématu trestu odnětí svobody, historii trestání, druhům trestů. Zmiňuje vědy zabývající se trestem odnětí svobody. Dále se zabývá způsoby vzdělávání, jejich obsahem, mírou, do jaké je možné se ve VTOS vzdělávat a motivací ke vzdělávání a také programy zacházení. Teď přejdeme k praktické části, kde si získané informace porovnáme s praxí.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 ÚVOD PRAKTICKÉ ČÁSTI

V teoretické části jsme se zaměřili na témata týkající se VTOS, legislativy s ním související a také na penologii, což je věda o výkonu trestu. Dále na vzdělávání odsouzených ve VTOS, na motivaci k tomuto vzdělávání a na programy zacházení. V empirické části se budeme věnovat vzdělávání odsouzených ve VTOS ve Věznici Mírov. Věznice Mírov je mužská věznice se zvýšenou ostrahou a s ostrahou s oddílem s vysokým a středním stupněm zabezpečení. V této konkrétní věznici neprobíhá formální vzdělávání, proto je práce zaměřena na vzdělávání v rámci programu zacházení. Na začátku empirické části popíšeme výzkumný problém, výzkumné cíle, otázky, metodu sběru dat a výzkumný soubor. Dále přistoupíme k samotné analýze dat získaných při výzkumu. Na konci empirické části nalezneme shrnutí výsledků šetření.

4.1 Výzkumný problém

Vzdělávání odsouzených je pro obyčejné lidi často velkou neznámou. Málokdo ví, jaké možnosti odsouzení ve vzdělání mají a jak velký důraz na vzdělávání je kladen. Usiluje se o resocializaci, readaptaci a reedukaci odsouzených, a to hlavně proto, aby se zamezilo jejich návratu do VTOS. Právě proto je vzdělávání velice důležité. Výzkumným problémem této práce je tedy vzdělávání odsouzených ve VTOS.

4.2 Výzkumné cíle

Výzkumné cíle práce jsou rozděleny na jeden hlavní a několik dílčích výzkumných cílů.

Hlavní cíl bakalářské práce představuje:

Popsat vzdělávání ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Mírov.

Dílčí cíle práce jsou:

1. Zjistit, co motivuje odsouzené ve VTOS k účasti na vzdělávání.
2. Zjistit, jaký mají odsouzení ve VTOS postoj k aktivitám programu zacházení.
3. Zjistit míru zájmu odsouzených ve VTOS o doplnění vzdělání.
4. Zjistit, jaká je míra spokojenosti s lektory a jak respondenti hodnotí způsob jejich práce.

4.3 Výzkumné otázky

Na základě výzkumných cílů jsme formulovali výzkumné otázky.

Otázka č. 1:

Jaká je motivace odsouzených ve VTOS k účasti na vzdělávacích aktivitách programu zacházení?

Otázka č. 2:

Jaký mají odsouzení ve VTOS postoj k aktivitám programu zacházení?

Otázka č. 3:

Jaká je míra zájmu odsouzených ve VTOS o doplnění vzdělání?

Otázka č. 4:

Jaká je míra spokojenosti s vedoucími vzdělávacích akcí a jejich prací?

4.4 Metoda sběru dat a analýza dat

Jako metodu sběru dat jsme použili dotazník. Dotazník jsme zvolili z důvodu velkého množství respondentů a také z důvodů zachování anonymity respondentů. Otázky dotazníku se týkají kromě vzdělávání také práce zaměstnanců věznice. Rozhovor by proto nebylo možné realizovat. Jednak by bylo náročné zajistit vstup do mužské věznice, a i pokud by bylo toto umožněno, u rozhovoru by musel být minimálně jeden dozorce a také některý ze speciálních pedagogů, nebo jiný odborný zaměstnanec. Tento fakt by jednak mohl ovlivnit odpovědi respondentů a výzkum by tak mohl být skreslený. A také organizačně a časově by to bylo velmi náročné.

Vzhledem ke špatné dostupnosti k respondentům nebylo možné realizovat předvýzkum. Dotazník byl ovšem před předáním respondentům zkontrolován speciálním pedagogem, který dobře zná úroveň znalostí respondentů a tak dokázal posoudit srozumitelnost dotazníku pro odsouzené a vhodnost dotazů.

Dotazníky měly tištěnou podobu a byly rozdány na jednotlivých aktivitách programu zacházení speciálními pedagogy a vychovateli. Předání a následný sběr dotazníků od odsouzených zprostředkoval jeden ze speciálních pedagogů pan J. Dotazníky panu J. byly předány na vrátnici věznice, kde byly po dokončení vyzvednuty. Pan J. dotazníky předal svým kolegům a po vyplnění dohlédl na jejich návrat. Dotazníky byly anonymní. Na

jednotlivých aktivitách byly dotazníky rozdány odsouzeným a ti je poté vraceli do bedny k tomu určené, tímto byla zaručena anonymita. Bylo rozdáno 100 dotazníků, z toho bylo vráceno 89. Z navrácených dotazníků se muselo ještě 8 vyřadit kvůli neúplnosti odpovědí, nebo jejich nevhodnosti a vulgaritě. Návratnost tedy byla 89%, po odstranění dotazníků s nevhodným obsahem 81%. Z důvodu anonymity a špatného přístupu není možné výzkum opakovat pro získání většího počtu dat, z důvodu anonymity nevíme, kteří odsouzení odpovídali.

Dotazník se skládá ze 14 otázek. Otázky dotazníku jsou ve většině případů uzavřené, až na otázku číslo 3 a 4, ty jsou otevřené. Otázky 1 až 4 se týkají identifikace odsouzených, dílčího cíle číslo 1 se týká otázka číslo 7, která se skládá z 9 výroků. Dílčí cíl číslo 3 je obsažen v otázkách 6, 8, 11, 12, 13. K dílčímu cíli číslo 4 se vztahují otázky číslo 9 a 10. K poslednímu dílčímu cíli náleží otázka číslo 14, která se skládá ze 12 výroků.

Vyplněné dotazníky byly zpracovány v programu Excel, pomocí kterého byly zjištěny četnosti odpovědí a vytvořeny grafy a tabulky pro lepší přehlednost. V další kapitole jsou pak data popsána.

4.5 Výzkumný soubor

Výběr výzkumného souboru byl dostupný, a to na základě dostupnosti a hlavně ochoty ze strany věznice spolupracovat a povolit realizaci výzkumu právě v jejich zařízení. Vedení Věznice Mírov vyšlo výzkumu maximálně vstříc a v rámci možností s realizací pomohlo. Dotazníky byly rozdávány postupně během měsíce března na nejrůznějších aktivitách programu zacházení speciálními pedagogy a vychovateli řídicími dané aktivity. Vyplnění dotazníků bylo dobrovolné a anonymní.

Výzkumným souborem jsou odsouzení z Věznice Mírov. Věznice Mírov je mužská věznice se zvýšenou ostrahou a s ostrahou s oddílem s vysokým a středním stupněm zabezpečení. Svůj trest si tu odpykávají odsouzení za vraždy, různé násilné činnosti, výrobu a distribuci návykových látek a podobně. Ve Věznici Mírov je aktuálně 451 odsouzených, z toho 341 odsouzených v oddělení se zvýšenou ostrahou, s ostrahou ve středním stupni zabezpečení pak 27 odsouzených a ve vysokém stupni 83 odsouzených (Vězeňská služba České republiky, ©2020). Celkový počet respondentů zapojených do našeho výzkumu je 81. Jedná se o respondenty ve věku od 18 do 60 let.

Vzhledem k faktu, že ve Věznici Mírov neprobíhá žádné formální vzdělávání, je náš výzkum zaměřen na vzdělávání v rámci programu zacházení.

5 ANALÝZA DAT

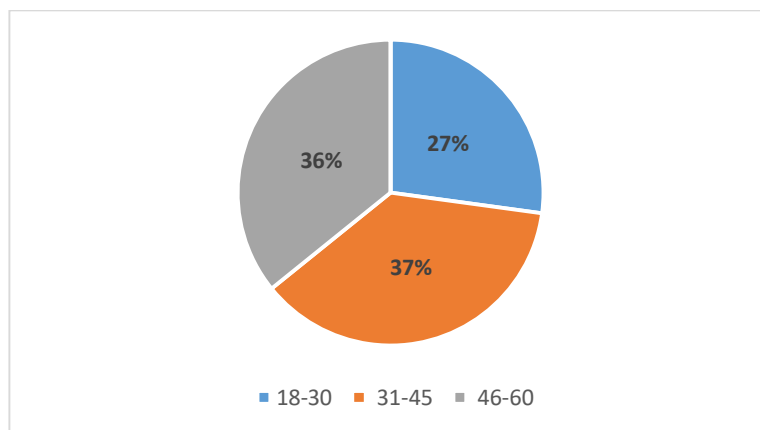
Tato kapitola se týká analýzy dat dotazníkového šetření a je členěna podle dílčích cílů. První kapitola je věnována identifikaci odsouzených. Dotazníkové šetření probíhalo v březnu roku 2020 ve Věznici Mírov.

5.1 Identifikace respondentů

Tato kapitola identifikuje odsouzené ve VTOS ve Věznici Mírov. Zjišťuje věk odsouzených a stupeň dosaženého vzdělání. Věnuje se také zjištění počtu trestů odnětí svobody a určení délky trestu odnětí svobody. S identifikací odsouzených souvisí první čtyři otázky.

5.1.1 Věk respondentů

První otázka dotazníků se týkala věku respondentů. Odpovědi jsou rozděleny podle věku do čtyř kategorií. Každý autor používá trochu jiné členění vývojového období člověka podle věku. V této práci jsme zvolili členění podle české autorky Krejčířové. Podobné členění použil také filozof a pedagog František Pohoda (Thorová, 2015). Dané kategorie a výsledek dotazníkového šetření můžeme vidět v grafu č. 1

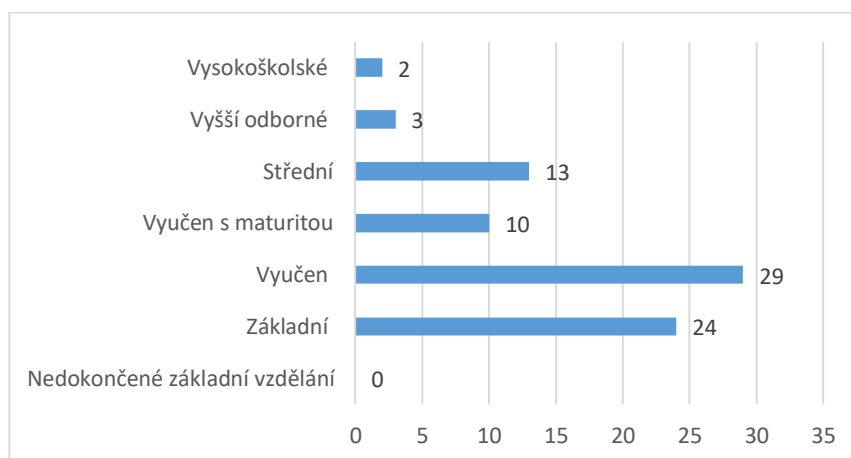
Graf 1 – Věk respondentů

Otázka se tedy skládá z kategorie 18 – 30 let, tuto odpověď zvolilo 22 dotazovaných, což je 27 %. Odpověď 31 – 45 let zvolilo 37 % dotazovaných, tato kategorie je tedy nejpočetnější. Ve věkové kategorii 46 – 60 let je poté 36 %. Mezi respondenty se neobjevil nikdo ve věku nad 60 let. Proto jsme tuto kategorii ve zbytku práce spojili s kategorií 46 – 60, vznikla tedy kategorie 46 let a více. V kategorii 31 – 45 let a kategorii nad 46 let jsou respondenti zastoupeni v téměř totožné míře. V porovnání s údaji o odsouzených mužích z celé České republiky dostupnými na stránkách Českého statistického úřadu z 31. prosince roku 2018 se rozložení podle věku výrazně neliší, pořadí podle počtu odpovídá, liší se pouze procentuální

zastoupení. V roce 2018 byla v největším množství zastoupena věková kategorie 31 – 45 let, což je sice stejné jako v našem případě, ovšem v roce 2018 byla tato kategorie zastoupena v o poznání větší míře, v celých 51 %. Další v pořadí je pak věková kategorie 46 – 60 let s 23 %, poté kategorie 18 – 30 let, do této kategorie spadalo 22 % odsouzených mužů. Kategorie nad 60 let byla v roce 2018 zastoupena pouhými 4 % odsouzených mužů. Pokud bychom ji spojili s kategorií 46 – 60 let a tím vytvořili kategorii nad 46 let, jako jsme to udělali v našem výzkumu, jednalo by se o 27 % respondentů. (Český statistický úřad, ©2020)

5.1.2 Vzdělání respondentů

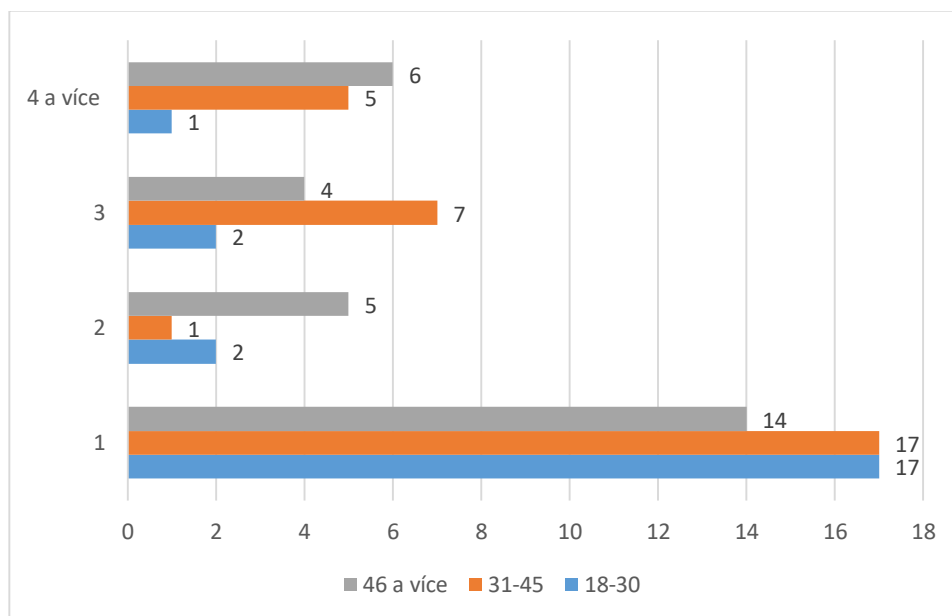
Pokud se podíváme na nejvyšší dosažené vzdělání (Graf č. 2), zjistíme, že nejčastější odpovědí je vyučen, tuto odpověď můžeme nalézt u 29 respondentů (36 %). Další kategorií jsou odsouzení, kteří dosáhli nejvýše základního stupně vzdělání, tuto odpověď nalezneme u 30 % respondentů (24 odsouzených). Odpověď vyučen s maturitou (10) a středoškolské vzdělání (13) se objevuje v podobné míře. Vyšší stupeň vzdělání se pak objevuje jen ojediněle, vysokoškolské vzdělání mají dva odsouzení, oba mají magisterský titul. Vyšší odborné vzdělání najdeme u dvou odsouzených. Naopak respondenti, kteří nedokončili základní vzdělání, se tu neobjevují vůbec. Pokud výsledky našeho šetření porovnáme s údaji o vzdělání ze statistické ročenky Vězeňské služby České republiky z 31. 12. 2018, zjistíme, že se rozložení nejvyššího dosaženého vzdělání liší. Na konci roku 2018 bylo v České republice více odsouzených s nejvyšším dosaženým vzděláním v kategorii základní. Toto vzdělání se objevovalo zhruba ve 45 %.

Graf 2 – Nejvyšší dosažené vzdělání

5.1.3 Počet trestů

Otázka týkající se počtu VTOS je rozdělena do čtyř odpovědí a to první, druhý, třetí a více jak čtyři VTOS. Z dotazníkového šetření vyplývá, že nejčastěji se objevují ve VTOS odsouzení, kteří jsou ve VTOS poprvé, a to v 59 % případech. Pokud kategorizujeme počty trestů odnětí svobody podle věku, zjistíme, že i v jednotlivých věkových kategoriích je nevíce zastoupen první trest odnětí svobody. (Graf č. 3) U nejvíce zastoupené věkové kategorie 31 – 45 let je viditelné značné množství recidivního chování, třetí trest odnětí svobody vykoná 7 odsouzených a více jak 4 tresty odnětí svobody 5 odsouzených. Velké množství recidivy je také v kategorii nad 46 let, kdy více jak 3 tresty odnětí svobody vykonává 10 odsouzených. Průměrný počet trestů odnětí svobody je 2, 41 let. Ve věkové kategorii do 30 let není recidiva ve velkém množství zaznamenána. Může to být ovšem způsobeno faktem, že se jedná o odsouzené poměrně nízkého věku a ve věznici Mírov jsou ve velkém množství odsouzení s delšími tresty odnětí svobody, proto možná k recidivě ještě nedostali příležitost.

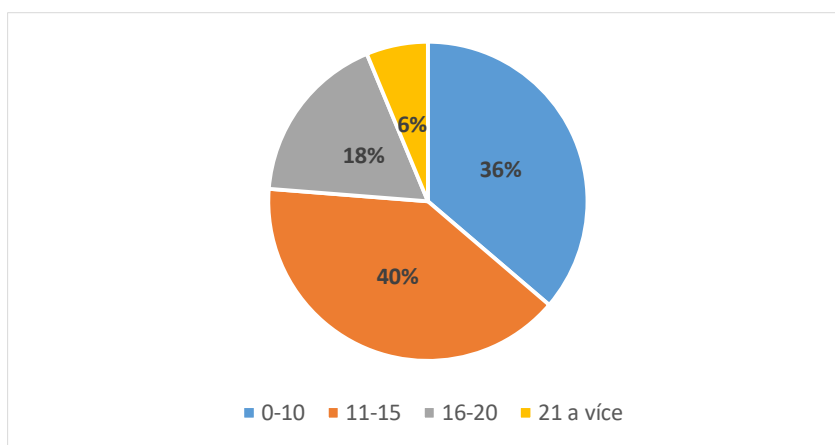
Graf 3 – Počet trestů odnětí svobody podle věku

Nejvyšší počet trestů odnětí svobody je 19, jedná se o odsouzeného v nejvíce zastoupené věkové kategorii 31 – 45 let, který momentálně vykonává trest odnětí svobody v délce jednoho roku.

5.1.4 Délka trestu

Délku VTOS jsme rozdělili do 4 skupin podle délky VTOS. Jednotlivé kategorie jsou viditelné v grafu č. 4. První skupina je trest odnětí svobody v délce do 10 let, tento trest

vykonává 36 % dotazovaných odsouzených. Nejčastější je trest v délce odnětí svobody 11 – 15 let, a to v celých 40 %. Průměrná délka trestu odnětí svobody je přibližně 12 let. Trest odnětí svobody delší než 20 let vykonává 5 respondentů, tedy 6 % z dotazovaných, z toho 2 dotazovaní jsou mladší třiceti let. Nejvyšší dosažené vzdělání ve skupině odsouzených s trestem odnětí svobody vyšším než 20 let je vyučen s maturitou. Nejvyšší trest odnětí svobody je 25 let, tento trest je uložen dvěma respondentům, nejnižší trest je jeden rok.

Graf 4 – Délka trestu odnětí svobody

Jeden z odsouzených trest odmítá přijmout, proto délku trestu neuvedl. Je to odsouzený s vysokoškolským titulem magistr. Další vysokoškolsky vzdělaný odsouzený je poprvé trestaný odsouzený k čtrnácti letům odnětí svobody.

5.2 Motivace odsouzených k účasti na vzdělávání

Otázky týkající se motivace odsouzených jsou spojeny v otázce číslo 7, která se skládá z 9 výroků. Odpovídá se pomocí škály, jsou zde na výběr odpovědi: souhlasím, spíše souhlasím, nemám názor, spíše nesouhlasím a nesouhlasím. Cílem je zjistit, co odsouzené k účasti motivuje a zda je motivace vnější či vnitřní. Zda navštěvují aktivity, protože musí, anebo zda jim například připadá zajímavá.

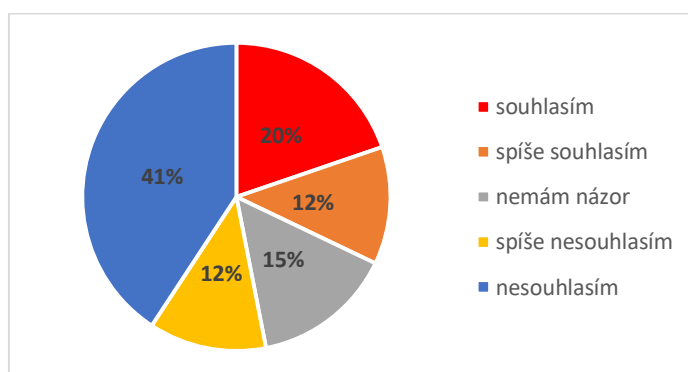
Jednotlivé výroky otázky číslo 7:

1. Vzdělávací aktivity se účastním, protože musím.
2. Vzdělávací aktivita je podle mého názoru užitečná.
3. Vzdělávací aktivita mě baví a dané téma mě zajímá.
4. Vzdělávací aktivitu navštěvuji, protože se chci dozvědět něco nového.

5. Vzdělávací aktivitu navštěvuji, protože ji navštěvují ostatní.
6. Vzdělávací aktivitu navštěvuji, protože si myslím, že mi pomůže se lépe uplatnit na svobodě.
7. Vzdělávací aktivitu navštěvuji, abych se vyhnul kázeňskému trestu.
8. Vzdělávací aktivitu navštěvuji, protože chci smysluplně využít volný čas.
9. K účasti na vzdělávací aktivitě mě vede možnost odměny za aktivní účast.

Jako největší motiv k účasti na aktivitách programu zacházení se ukázal fakt, že odsouzení shledávají vzdělávací aktivitu užitečnou, s tímto výrokem souhlasí 58 % respondentů, 19 % spíše souhlasí. Naprostý nesouhlas s daným výrokiem vyjádřilo 11 % odsouzených. Dalším významným motivem je tvrzení z výroku číslo 4, a to že se odsouzení chtějí dozvědět něco nového. S tímto výrokiem souhlasí 56 % odsouzených a spíše souhlasí 19 %. Neméně významný je také výrok o tom, že odsouzení chtějí smysluplně využívat svůj volný čas, s tímto výrokiem souhlasí 54 % odsouzených.

Je zajímavé, že fakt o tom, že odsouzení k účasti na vzdělávací aktivitě vede v mnoha případech vidina odměny, který je uveden v článku od autora Luboše Beránka v časopise České vězeňství (05/2006), je v našem výzkumu popřen. Celých 41 % odsouzených striktně odmítá, že by se účastnili aktivit programu zacházení kvůli vidině odměny, 12 % odsouzených spíše nesouhlasí s tvrzením, že by se účastnili kvůli odměně. Účast za účelem odměny přiznává 20 % odsouzených. Odměnou odsouzeným může být umožnění častějších návštěv, vyšší kapesné, přeřazení do nižšího stupně zabezpečení, nebo dokonce podmínečné propuštění.

Graf 5 – Kolik % odsouzených ve VTOS vede k účasti odměna

Aby byla vzdělávací aktivita úspěšná, měla by být dobrovolná. Zda není aktivita vynucována, zkoumá výrok číslo 7. Ten se ptá, zda odsouzení navštěvují aktivity proto, aby

se vyhnuli kázeňskému trestu. Pokud odsouzený dostane kázeňský trest, může ho to stát značné výhody. Například snížení kapesného, omezení návštěv, či dokonce přesun do vyššího stupně zabezpečení. Souhlas s výrokem vyjádřilo 16 % odsouzených. Naopak 57 % tento fakt popřelo. Ovšem téměř 40 % uvádí, že se aktivit účastní, protože musí.

Nejmenší motivací k navštěvování aktivit programu zacházení je fakt, že aktivitu navštěvují ostatní. Účast ostatních odsouzených na dané aktivitě motivuje pouze 6 %.

Pokud se na výroky podíváme z pohledu vnitřní a vnější motivace, zjistíme, že převažují vnitřní motivy ke vzdělávání. Tento fakt jsme zjistili tak, že u výroků týkajících se vnitřní motivace se objevují častěji kladné reakce, než u výroků týkajících se vnější motivace.

Motivace k účasti na aktivitách programu zacházení může být také ovlivněna nabízenými aktivitami. I když je nabídka velká, je stále omezená. To, že v nabídce odsouzený nenajde aktivitu, která ho zajímá, může motivaci značně ovlivnit.

5.3 Postoj odsouzených k aktivitám programu zacházení

V rámci hodnocení vzdělávacích aktivit jsme zjišťovali, kolik odsouzených se účastní které vzdělávací aktivity, zda se jim dané aktivity zdají užitečné a jak moc se do jejich průběhu zapojují. Zda si odsouzení myslí, že je pro ně aktivita přínosná do budoucna a může jim pomoci s návratem do běžného života.

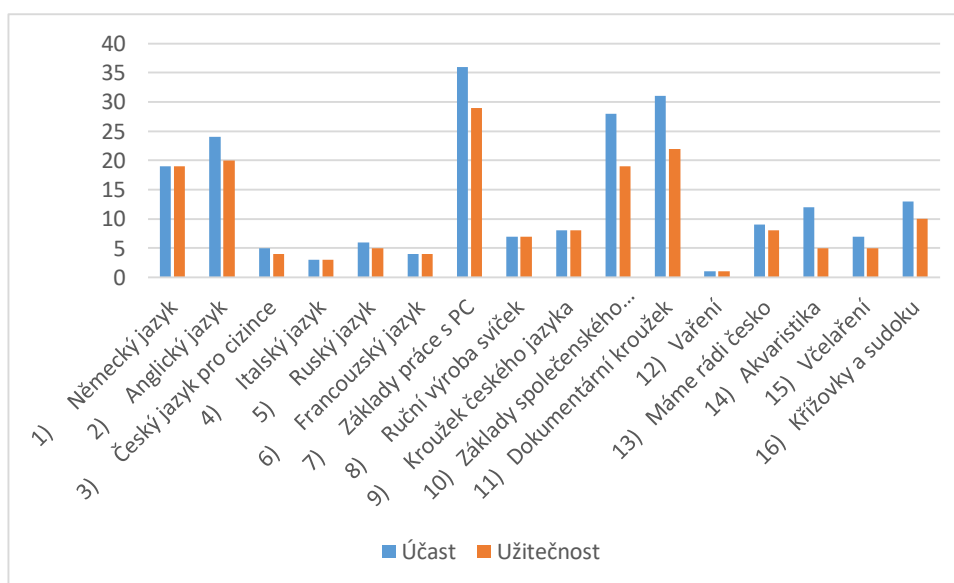
5.3.1 Účast na aktivitách

V rámci programu zacházení jsou nabízeny nejrůznější aktivity, každý z odsouzených má možnost výběru libovolného množství aktivit. Aktivity programu zacházení mají na starost buďto zaměstnanci věznice, anebo ji vedou samotní odsouzení a zaměstnanci plní jen dozorovou funkci. V prvním případě jde o aktivitu řízenou, v tom druhém o aktivitu dozorovanou. Dozorovanou aktivitu v současné době mají ve Věznici Mírov pouze jednu, a tou je výroba hraček.

Aktivity programu zacházení a pracovník věznice, který má aktivitu na starost:

- Německý jazyk – speciální pedagog
- Anglický jazyk – speciální pedagog
- Český jazyk pro cizince – speciální pedagog
- Italský jazyk – speciální pedagog

- Ruský jazyk – speciální pedagog
- Francouzský jazyk – vychovatel
- Základy práce s PC – speciální pedagog, vychovatel - terapeut
- Ruční výroba svíček – vychovatel
- Kroužek českého jazyka – speciální pedagog
- Základy společenského chování - vychovatel
- Dokumentární kroužek - vychovatel
- Vaření - vychovatel
- Máme rádi Česko - vychovatel
- Akvaristika - vychovatel
- Včelaření - vychovatel
- Křížovky a sudoku - vychovatel

Graf 6 – Jednotlivé aktivity programu zacházení a jejich užitečnost

Pokud se podíváme na získaná data, je vidět, že se účast na aktivitách výrazně liší, to vyplývá z grafu č. 6. Nejčastěji navštěvovanou aktivitou v rámci programu zacházení, jak můžeme vidět v grafu č. 6, jsou základy zacházení s počítačem, této aktivite se účastní 36 dotazovaných (44 %). Z toho 42 % dotazovaných spadá do věkové skupiny 31 – 45 let. Jako užitečnou tuto aktivitu vidí 81 % (29 respondentů), tento fakt může být způsoben omezenými možnostmi věznic. Odsouzení nemají přístup k internetu, což práci s počítačem omezuje,

navíc mají k dispozici zastaralé hardwarové i softwarové vybavení. Dalšími hojně navštěvovanými aktivitami jsou základy společenského chování (35 %) a dokumentární kroužek (38 %). Je zajímavé, že i přes vysokou účast na aktivitě společenského chování, ji za užitečnou považuje pouze 68 % odsouzených, kteří se jí účastní. Nejméně navštěvovanou aktivitou je vaření, této aktivity se účastní pouze 1 respondent.

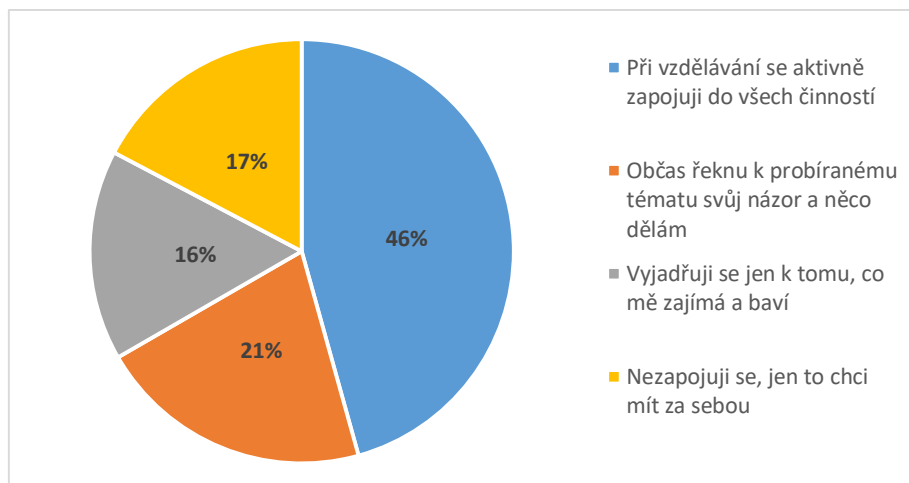
S velkým zájmem se potýkají také aktivity týkající se výuky jazyků. Nejnavštěvovanější je anglický a německý jazyk. Anglický jazyk navštěvuje 30 % dotazovaných a o jeho užitečnosti je přesvědčeno 83 %, německý jazyk navštěvuje 23 % dotazovaných a 100 % z nich si myslí, že je tato aktivita užitečná.

Kromě účasti na aktivitách jsme zjišťovali, zda si odsouzení myslí, že je nabídka aktivit dostatečná, či nikoliv a o jaké další aktivity by měli respondenti zájem. Nabídka aktivit programu zacházení je podle 52 % dotazovaných dostatečná a žádnou další aktivitu nechtějí. Podle 48 % je nabídka nedostatečná, dotazovaní mají velký zájem o doplnění sportovních aktivit, často uvádějí bojové sporty a posilování. Je pravdou, že sportovní aktivity v rámci programu zacházení chybí, ovšem toto je spíše způsobeno faktem, že není v zájmu věznic zvyšovat fyzickou zdatnost odsouzených, bylo by pak náročnější udržet pořádek uvnitř věznic. Velký zájem je také o širší nabídku výuky jazyků, spousta odsouzených by mělo zájem o španělský jazyk, dále pak o hudební aktivity, občanské právo, či například kynologii.

5.3.2 Míra zapojení do průběhu aktivit

V otázce zapojení se do aktivit programu zacházení a o aktivitě na nich měli respondenti vybrat jeden z nabízených výroků, se kterým se více ztotožňují. Jednotlivé výroky jsou následující:

- Při vzdělávání se aktivně zapojuji do všech činností.
- Občas řeknu k probíranému tématu svůj názor a něco dělám.
- Vyjadřuji se jen k tomu, co mě zajímá a baví.
- Nezapojuji se, jen to chci mít za sebou.

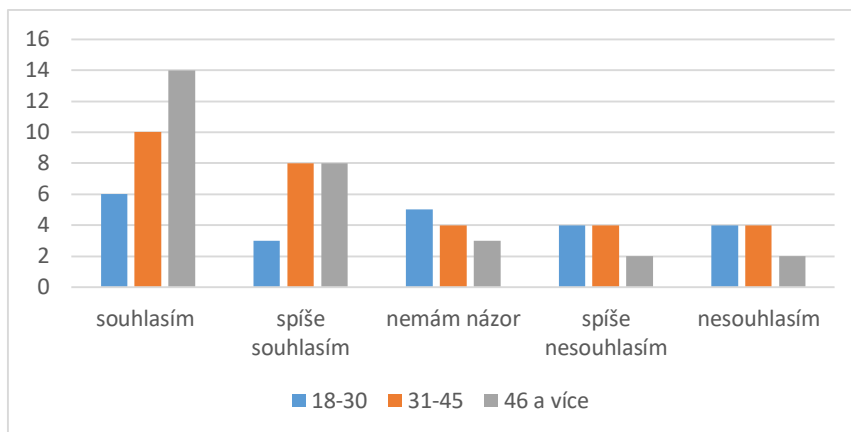

Graf 7 – Aktivita odsouzených na vzdělávání

Výrok: „při vzdělávání se aktivně zapojuji do všech činností,“ zvolilo 46 % odsouzených (Graf 7). Tuto možnost nejčastěji volili odsouzení ve skupině dosaženého vzdělání vyučení (13) a také vyučení s maturitou (10). Stejnou odpověď zvolili i oba vysokoškolsky vzdělaní odsouzení. Odsouzení, kteří zvolili tuto možnost, také častěji odpovídali kladně na otázku, zda si myslí, že pro ně budou v budoucnu aktivity užitečné, a to ve 21 případech. Výrok: „občas řeknu k probíranému tématu svůj názor,“ se objevuje ve 21 % odpovědí. „Vyjadřuji se jen k tomu, co mě zajímá“ v 16 % případů, „nezapojuji se, chci to jen mít za sebou“ v 17 %. Většina těchto respondentů odpovídala současně, že podle nich nejsou aktivity do budoucna užitečné, tyto odpovědi zvolilo 7 dotázaných.

5.3.3 Hodnocení užitečnosti aktivit

Otázka číslo 12 se věnuje pohledu odsouzených na celkovou užitečnost aktivit programu zacházení pro budoucí život. 37 % odsouzených shledává aktivity jako užitečné, 23 % jako spíše užitečné. Naprostý nesouhlas s užitečností aktivit programu zacházení vyjadřuje 12 %. Pokud se na názory k užitečnosti aktivit programu zacházení podíváme z pohledu věku (graf č. 7), zjistíme, že nejvíce s užitečností aktivit pro budoucí život souhlasí odsouzení starší 46 let (17 %). S nižším věkem množství souhlasných reakcí na užitečnost aktivit klesá.

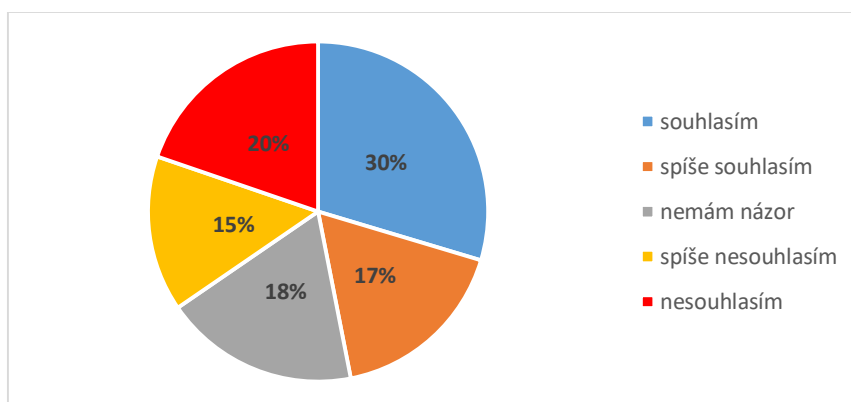

Graf 8 – Souhlas s užitečností aktivit programu zacházení

Nejvíce odsouzených souhlasících a spíše souhlasících s užitečností aktivit programů zacházení jsou odsouzení ve výkonu prvního trestu odnětí svobody. Souhlas vyjádřilo 25 odsouzených s prvním trestem odnětí svobody. S rostoucím počtem VTOS se počet souhlasících snižuje.

5.3.4 Usnadnění návratu k běžnému životu

Co se přístupu odsouzených k aktivitám programu zacházení týče, zjišťovali jsme také, zda si myslí, že jim aktivity mohou pomoci usnadnit návrat do běžného života. Protože jedním ze smyslů programu zacházení je právě připravit odsouzené na návrat na svobodu a k běžnému životu. Aktivity mají naučit odsouzené smysluplně trávit volný čas i na svobodě (Štěrba, 2007). V případě této otázky (graf č. 8) souhlasí s tvrzením, že by aktivity mohly být nápomocné s návratem k běžnému životu pouhých 30 % dotázaných odsouzených, spíše souhlasí 17 %. Naprostý nesouhlas vyjádřilo 20 % respondentů. Rozložení počtu do jednotlivých odpovědí je téměř rovnoměrné.

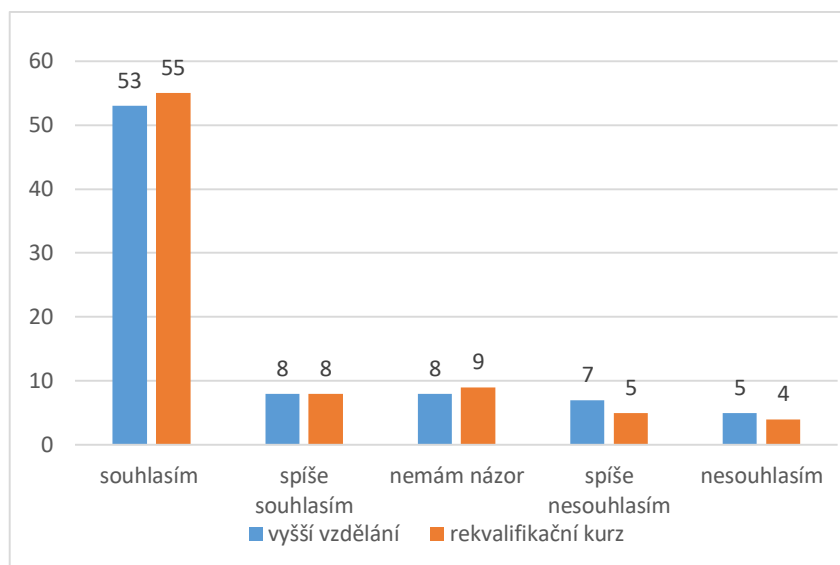
Graf 9 – Míra souhlasu s tvrzením o nápomocnosti aktivit pro budoucnost

5.4 Zájem odsouzených ve VTOS o doplnění vzdělání

V otázce zájmu o doplnění vzdělání jsme se ptali, zda mají odsouzení zájem dále se vzdělávat. První otázka se týkala formálního vzdělání a druhá vzdělání neformálního, konkrétně rekvalifikačních kurzů. Formální vzdělávání ve Věznici Mírov neprobíhá, tato možnost je ovšem v jiných věznicích. Odsouzení si, pokud by o toto vzdělávání měli zájem, mohou zažádat o přeložení.

O možnost doplnění vyššího stupně vzdělání by mělo zájem 65 % (53) respondentů, záporný postoj k doplnění vyššího vzdělání vyjádřilo pouhých 6 %, což je 5 odpovídajících (Graf 10). Jedná se o dva vyučené, dva vyučené s maturitou a jednoho středoškolsky vzdělaného odsouzeného. Tito odsouzení odpovídali záporně i v dotazech na užitečnost aktivit programu zacházení a jeho přínos do budoucna. Také odpovídali záporně v otázce týkající se aktivity na aktivitách programu zacházení. Jejich nezájem o další vzdělání se tedy dal podle předchozích odpovědí, které vypovídají o nezájmu, předpovídat. Nejvyšší zájem o doplnění vyššího stupně vzdělání mají odsouzení ve věku 18 – 30 let, zájem má 91 % respondentů v této věkové kategorii. Jde o 38 % z kladně odpovídajících respondentů. Pouze jeden respondent v této věkové kategorii odpověděl, že by o doplnění vzdělávání spíše neměl zájem, není zde žádná striktně záporná odpověď, ani neutrální odpověď.

Ve Věznici Mírov probíhají rekvalifikační kurzy, ale jen příležitostně. Vzhledem k vysokému stupni zabezpečení věznice, je jakýkoliv vstup školitele nepracujícího ve věznici komplikovaný. Možnost neformálního vzdělávání, konkrétně o různé rekvalifikační kurzy, by ocenilo 68 % respondentů (55 respondentů). Zájem o rekvalifikační kurzy jsme zjišťovali pomocí otázky číslo 10. Záporný postoj k rekvalifikačním kurzům mají pouze 4 odsouzení. (Graf 10). Tři záporně odpovídající se aktivně nezapojují do aktivit programu zacházení a rovněž nestojí o doplnění vyššího stupně vzdělání. Ovšem jeden ze záporně odpovídajících je na aktivitách aktivní a do činností se zapojuje, taktéž by uvítal možnost doplnit si vyšší stupeň vzdělání. Jedná se o odsouzeného ve střední věkové kategorii se středním vzděláním. Největší zájem o rekvalifikační kurzy mají rovněž odsouzení ve věku 18 – 30 let. Žádný z respondentů mladších 30 let neodpověděl, že by o rekvalifikaci vyložené neměl zájem, pouze jeden z této skupiny zvolil odpověď: „spíše nesouhlasím“ a dva zaujali neutrální postoj.

Graf 10 – Míra zájmu o další vzdělání

5.5 Spokojenost s lektory a jejich prací

Jedním z cílů této práce je zjistit, jak jsou odsouzení spokojení s přístupem a prací vzdělavatelů. K tomuto zjištění jsme použili otázku číslo 4, která se skládá ze 12 výroků týkajících se práce lektorů a aktivit. Jednalo se o uzavřenou otázku, na každý výrok bylo možné odpovědět: souhlasím, spíše souhlasím, nemám názor, spíše nesouhlasím a nesouhlasím.

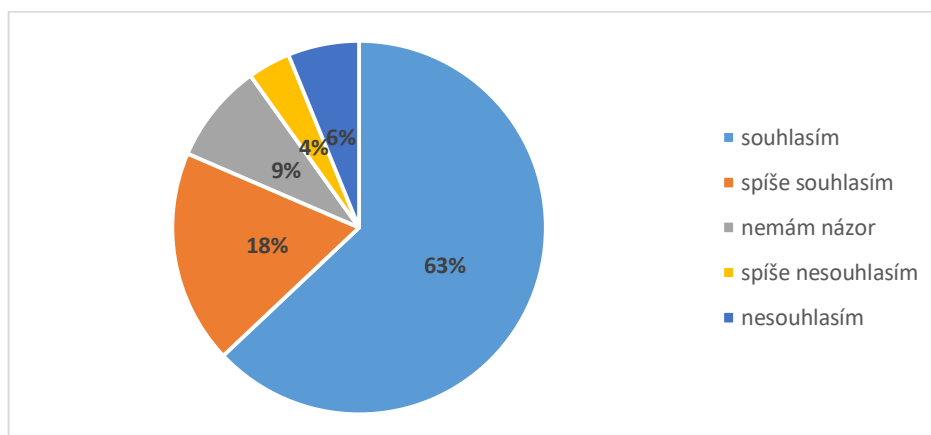
Jednotlivé výroky otázky číslo 14:

1. Vedoucí vzdělávací akce tématu rozumí.
2. Vedoucí akce je na lekci připraven.
3. Vedoucí akce má potřebné znalosti.
4. Vzdělavatel je schopný nám odpovědět na doplňující dotazy týkající se tématu.
5. Vedoucí vzdělávací akce k nám přistupuje profesionálně.
6. S vedoucím vzdělávací akce jsem spokojen.
7. Výklad je zábavný.
8. Výklad je srozumitelný.
9. Témata vzdělávací akce jsou zajímavá.
10. Vzdělávací akci bych doporučil i ostatním.

11. S náročností vzdělávací akce jsem spokojen.
12. Vzdělávací akce nesplňuje má očekávání.

U výroku číslo 1, zda vzdělavatel tématu rozumí, vyjádřilo souhlas 48 odsouzených, což je 59 %, odpověď spíše souhlasím, zvolilo 23 %. Nesouhlasí s tímto výrokem pouhých 6 %, tedy 5 respondentů a spíše nesouhlasí 1%. Odpověď: „nemám názor“ zvolilo 10 % respondentů.

K výroku o připravenosti vzdělavatele na aktivitu naprostý souhlas a spíše souhlas vyjádřilo celkem 81 % respondentů, což je 51 souhlasících a spíše souhlasících 15 (graf č. 11). Nesouhlasí opět 6 % respondentů. U výroku číslo 1 a 2 je počet záporných odpovědí téměř totožný, rozdílnou odpověď zvolil jen jeden, ten u výroku číslo 1 vyjádřil spíše nesouhlas. Ovšem spíše nesouhlasí 4 % respondentů. Neutrální postoj zvolilo 9 % respondentů. Tento výrok je také výrok s nevyšším počtem kladných odpovědí.

Graf 11 – Spokojenost odsouzených s připraveností vzdělavatele

Výrok číslo 3 zjišťuje, zda vedoucí akce disponuje potřebnými znalostmi pro vedení vzdělávací akce daného tématu. O dostatku znalostí vzdělavatele je naprosto přesvědčeno 59 % respondentů, 20 % respondentů s výrokem spíše souhlasí. Odpověď: „spíše nesouhlasím,“ v tomto případě nezvolil nikdo, k výroku se nevyjádřilo 14 respondentů. Nesouhlas v tomto případě vyjádřilo 7 % respondentů, oproti předchozím výroky přibyl jeden nesouhlasící, který v předchozích případech, tedy výroku 1 a 2 volil odpověď: „spíše souhlasím.“

K výroku číslo 4, týkajícího se schopnosti vzdělavatele odpovídat na doplňující otázky k tématu, se souhlasně vyjádřilo 58 % respondentů. Že s tímto výrokem spíše souhlasí, uvedlo 22 % respondentů. Neutrální postoj zvolilo 11 % respondentů. Nesouhlas s výrokem zvolili 4 %, tedy 3 respondenti. Spíše nesouhlasný postoj zaujali 4 respondenti, což je 5 %.

Další výrok se věnuje profesionálnímu přístupu vzdělavatele k účastníkům. Nadpoloviční většina, tedy 54 % respondentů souhlasí s tím, že přístup vzdělavatele k jejich osobě je profesionální, 7 % s tímto nesouhlasí. Podobné procento respondentů se souhlasně vyjádřilo k otázce s celkovou spokojeností s akcí, souhlas vyjádřilo 54 % respondentů. Spíše spokojeno je 23 % respondentů.

Podle 37 % dotazovaných je výklad zábavný, dalších 23 % s tímto spíše souhlasí. Celkem 18 % nesouhlasí, nebo spíše nesouhlasí. U tohoto výroku je nejvyšší procento respondentů s odpovědí: „nemám názor,“ tuto odpověď zvolilo 22 %. Za srozumitelný považuje výklad 57 % respondentů, za spíše srozumitelný ho považuje 27 %. S výrokem nesouhlasí pouze 3 odsouzení (4 % respondentů). Témata probíraná v rámci vzdělávacích akcí jsou podle 41 % respondentů zajímavá, podle 27 % jsou spíše zajímavá. Nesouhlasí opět 6 %, spíše nesouhlasí 10 %.

Výrok: „vzdělávací akci bych doporučil ostatním,“ má kladný ohlas u 44 % respondentů, spíše souhlas zvolilo 23 % respondentů. 12 % respondentů by akci ostatním nedoporučilo (11 %), nebo spíše nedoporučilo (1 %).

S úrovní náročnosti vzdělávací akce je naprosto spokojeno 42 %, tedy 34 respondentů. Spíše spokojeno s náročností je 23 % respondentů. Náročnost vzdělávací akce nepovažuje za dostatečnou 10 % respondentů, 7 % náročnost akcí spíše nepovažuje za dostatečnou. Jako poslední nás zajímalo naplnění celkového očekávání o vzdělávacích akcích. U 41 % respondentů došlo k naplnění očekávání, očekávání bylo spíše naplněno u 17 % respondentů. Akce naprosto nesplňují očekávání 20 % respondentů a spíše nesplňují očekávání 7 % respondentů.

Z výsledků vyplývá, že s aktivitami, jejich náročností, zajímavostí a prací lektorů je spokojená, nebo spíše spokojená většina respondentů. Nespokojenost je u většiny výroků v podobné míře. Naprostý nesouhlas se všemi výroky zvolil jen jeden odsouzený, jde o odsouzeného ve střední věkové kategorii s prvním trestem odnětí svobody v délce 18 let. Tento respondent je vyučen s maturitou. Účastní se pouze jedné vzdělávací aktivity, dokumentárního kroužku, sám jako poznámku uvedl, že jen proto, že musí. Jedna aktivita je totiž v rámci programu zacházení povinná.

6 SHRNUÍ VÝSLEDKŮ ŠETŘENÍ A DISKUSE

Výzkum k práci probíhal ve Věznici Mírov, jedná se o mužskou věznici. K výzkumu je použito dotazníkové šetření kvůli velkému počtu respondentů a nemožnosti vést rozhovor v soukromí. Není totiž možné pohybovat se v přítomnosti odsouzených bez přítomnosti někoho ze zaměstnanců věznice, tento fakt by ovšem mohl výsledky šetření ovlivnit. Dotazníky jsou anonymní. Ve Věznici Mírov se nachází 451 odsouzených, pro výzkum bylo náhodně vybráno 100 odsouzených, vrátilo se a bylo použitelných 81 dotazníků. V předchozí kapitole jsme si rozebrali jednotlivé položky dotazníku. V této kapitole si výsledky dotazníkového šetření shrneme. Shrnutí je rozděleno podle jednotlivých dílčích cílů.

Na začátku si shrneme **informace týkající se identifikace respondentů**, jsou to informace, které nenáleží k žádnému z dílčích cílů, slouží pouze ke zjištění obecných informací.

Nejpočetněji zastoupenou věkovou kategorií ve Věznici Mírov je kategorie 31 – 45 let, jedná se o 37 % respondentů. V porovnání s údaji o odsouzených z celé České republiky Českého statistického úřadu z 31. prosince 2018 je to o poznání nižší procento, na konci roku 2018 bylo v této kategorii 51% respondentů. Nejčastější dosažené vzdělání respondentů je vyučen, a to v 36 %. Tento fakt neodpovídá rozložení vzdělání uvedenému ve statistické ročence z roku 2018, podle které bylo nejvíce respondentů v kategorii se základním vzděláním, a to v 41 %. (Vězeňská služba České republiky, ©2020) V našem výzkumu je nejvyšší dosažené vzdělání vysokoškolské, objevuje se ve dvou případech, v obou jde o vysokoškolský magisterský titul. 59 % respondentů je ve výkonu prvního trestu odnětí svobody. Nejvyšší počet opakování trestů odnětí svobody je 19 VTOS. Tento fakt může být způsoben tím, že ve Věznici Mírov jsou odsouzení spíše s dlouholetými tresty odnětí svobody a za vážné trestné činy. Nejvíce odsouzených k VTOS je v kategorii v délce 11 – 15 let. Nejdelší trest odnětí svobody je 25 let a objevuje se ve dvou případech, nejnižší trest je v délce jednoho roku. Průměrná délka trestu je téměř 12 let.

Motivace odsouzených

Největším motivem k účasti na vzdělávacích aktivitách programu zacházení je fakt, že 58 % respondentů shledává navštěvované aktivity programu zacházení užitečnými. 56 % respondentů motivuje k účasti získání nových vědomostí, 54 % se účastní proto, že chtějí smysluplně využít volný čas. 41 % respondentů odmítá tvrzení, že by je k účasti na aktivitách motivovala možnost odměny, 20 % respondentů tento fakt přiznává. 57 % respondentů

popírá účast z důvodů vyhnutí se kázeňskému trestu. 40 % respondentů se účastní, protože musí. Z těchto zjištění jasně vyplývá, že u odsouzených ve velkém procentu převažuje vnitřní motivace nad tou vnější. Pokud se podíváme na zjištění z pohledu článku v Českém vězeňství (05/2006), kde Bc. Luboš Beránek upozorňuje na fakt, že by k účasti na aktivitách mohla být ovlivněna vidinou odměny a strachem z trestu, zjistíme, že nadpoloviční většina odsouzených se účastní dobrovolně a z vlastního přesvědčení. Ovšem vidina odměny a snaha vyhnout se trestu účast také značně ovlivňuje. Nejméně k navštěvování aktivit programu zacházení respondenty motivuje účast dalších odsouzených, pouhých 6 % se účastní proto, že se účastní ostatní.

Postoj odsouzených ke vzdělávání v rámci programu zacházení

U 48 % respondentů se objevuje nespokojenost s nabídkou aktivit programu zacházení. Odsouzení mají velký zájem o rozšíření výuky cizích jazyků a o sportovní aktivity. I když je nabídka výuky jazyků široká, není podle velkého procenta dostatečná, to může být způsobeno nízkou úrovní vyučovaných jazyků. Faktem je, že vzdělavatelé nejsou profesionální lektori jazyků, proto mohou naučit jen to, co sami znají. Nejnavštěvovanější aktivitou jsou základy práce s počítačem, tuto aktivitu navštěvuje 44 % dotazovaných, podle 86 % je tato aktivita užitečná. Nízká míra užitečnosti může být způsobena omezenými možnostmi ve věznici, odsouzení nesmí na internet a počítačová vybavenost je také hardwarově a softwarově omezená. Nejméně navštěvované je vaření. 46 % respondentů se aktivně zapojuje do chodu vzdělávacích aktivit. 17 % respondentů aktivity navštěvuje z povinnosti a aktivně se nezapojuje. Myslím si, že tento fakt může být ovlivněn množstvím nabízených aktivit, i přesto že je nabízených aktivit velké množství, je možné, že i tak každý nemá možnost si vybrat aktivitu týkající se toho, co ho zajímá. O celkové užitečnosti aktivit programu zacházení pro budoucí život je přesvědčeno 37 % respondentů. Nejčastěji se jedná o respondenty ve věkové kategorii nad 46 let. O přínosu programu zacházení k návratu do běžného života je přesvědčeno pouhých 30 % respondentů. Myslím si, že mladí lidé mohou být v těchto otázkách více pesimističtí. Velkou mírou může užitečnost pro budoucnost ovlivňovat také fakt, že jde o odsouzené k opravdu dlouhým trestům svobody. Možná si v tuto chvíli, kdy je čeká ještě opravdu dlouhý trest, nedovedou budoucnost tak jasně představit a tak nevidí smysl v těchto aktivitách.

Zájem o další vzdělávání

O formální vzdělání by mělo zájem 65 % respondentů. O formální vzdělávání mají zájem nejvíce odsouzení ve věku 18 – 30 let, 91 % z nich by mělo zájem o doplnění vyššího stupně

vzdělání. Záporný postoj k formálnímu vzdělávání zaujímá pouze 6 % respondentů. 68 % respondentů by mělo zájem o rekvalifikační kurzy. Největší zájem o rekvalifikační kurzy je mezi odsouzenými ve věku 18 – 30 let, zájem by mělo 82 % respondentů z této kategorie. Záporný postoj k rekvalifikačním kurzům má 6 % respondentů. Je podle mého přirozené, že mladší odsouzení mají zájem o vzdělávání větší, starší odsouzení možná v mnoha případech opustí věznici až v důchodovém věku, a tak pro ně nemá další vzdělávání takový význam.

Spokojenost se vzdělavateli a jejich prací

Většina respondentů si myslí, že vzdělavatelé tématům vzdělávacích akcí rozumí (59 % respondentů), že mají potřebné znalosti (59 % respondentů) a jsou na aktivity připraveni (63 % respondentů). Podle 54 % respondentů je přístup vzdělavatelů profesionální. Vzdělavatelé jsou podle 58 % respondentů schopni odpovídat na doplňující otázky týkající se tématu, podle 57 % respondentů je výklad srozumitelný. Celkově je 53 % respondentů s vedoucími vzdělávacích akcí spokojeno. Nadpoloviční většina respondentů hodnotí práci vzdělavatele kladně. Jak uvádí Beneš (2003) vzdělavatel by měl disponovat určitými kompetencemi, podle nadpoloviční většiny respondentů vzdělavatelé tyto kompetence mají. Výklad aktivit je podle 37 % respondentů zábavný, 41 % vidí aktivity jako zajímavé, 42 % respondentů je spokojeno s náročností aktivit. Vzdělavatel by měl být schopný účastníky motivovat k účasti tím, že bude dávat přiměřeně těžké úkoly a měl by být schopný účastníky zaujmout (Vodák, Kucharčíková, 2011). Podle 41 % respondentů aktivita splňuje jejich očekávání. Spokojenost může být ovlivněna tím, že daný respondent nenajde v seznamu aktivit aktivitu, která ho zajímá, nebo tím, že vzdělavatelé nejsou profesionálové v dané problematice, proto nemusí být vždy lehké vše správně podat.

Doporučení pro praxi

Na závěr výzkumné části bakalářské práce uvádím několik doporučení pro praxi. Na základě výzkumu bych doporučila změnit přístup k výběru témat aktivit programu zacházení, do výběru bych více zapojila odsouzené a zeptala bych se, jakým tématům by se chtěli věnovat, jaká témata by podle nich byla užitečná. To by mohlo značně ovlivnit jejich přístup. Volila bych také aktuálnější témata a aktivity bych častěji měnila. Je pochopitelné, že pokud odsouzený několik let v kuse navštěvuje stejné aktivity stále dokola, že se jeho zájem snižuje. Je vidět, že odsouzení mají velký zájem o výuku jazyků, proto by možná nebylo špatné zajistit odborné lektory, nebo aspoň zaměstnance řádně proškolit, aby měli odsouzeným, co nabídnout a měli odpovídající úroveň vědomostí. Velký zájem je také o moderní techniku, pokusila bych se zajistit přístup k internetu, byť značně omezený, i tak

by mohl být užitečný. Odsouzení by se mohli naučit různé potřebné věci k běžnému životu, například založit si email, či práci s internetovým bankovníctvím. Chápu, že možnost formálního vzdělání je značně omezena, ovšem pokusila bych se aspoň ve větší míře zajistit rekvalifikační kurzy.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývá popisem vzdělávání odsouzených ve VTOS ve Věznici Mírov. Cílem bylo popsat vzdělávání odsouzených ve VTOS, zjistit kolik odsouzených se vzdělává, zda a jaké možnosti vzdělávání se jim nabízí, mají-li potřebnou motivaci vzdělávat se a v čem tato motivace spočívá. Práce dále zjišťovala, kdo vzdělávací akce organizuje a do jaké míry jsou s vedoucími aktivit odsouzení spokojeni.

Teoretická část se zabývala trestem odnětí svobody, historií trestání, vzděláváním dospělých, způsoby vzdělávání odsouzených, obsahu vzdělávacích aktivit, motivaci ke vzdělávání. Také se zabývala programy zacházení, jejich tvorbou, odborníky podílejícími se na jejich vytváření a fungování a aktivitami programu zacházení.

Empirická část se zabývala kvantitativním výzkumem pomocí dotazníkového šetření. Výsledky byly zpracovány pomocí programu Excelu. Výzkum probíhal ve Věznici Mírov. Cílem bylo popsat vzdělávání odsouzených ve VTOS, motivaci odsouzených ke vzdělávání, popsat přístup odsouzených k aktivitám programu zacházení, zjistit zájem o další vzdělání a spokojenost se vzdělavateli a jejich prací. Cíl práce byl naplněn, vzdělávání ve VTOS bylo popsáno. Výzkum ukázal, že odsouzení k účasti nejčastěji motivuje fakt, že je podle nich vzdělávací aktivita užitečná a že 48 % respondentů není spokojeno s nabízeným množstvím aktivit programu zacházení. Dále výzkum odhalil, že jen malé množství respondentů vidí aktivity programu zacházení jako užitečné. Dalším zjištěním je, že zájem o další vzdělání je poměrně velký, zájem by mělo přes 60 % respondentů.

V bakalářské práci jsme vyzkoumali, co odsouzení k účasti na vzdělávacích aktivitách motivuje. Toto zjištění by se v praxi dalo použít k motivaci většího počtu odsouzených. Dále bylo vyzkoušeno, o jaké aktivity by odsouzení měli zájem a co jim na aktivitách vadí. Spousta nabízených aktivit odsouzení nezajímá a navštěvují je například jen z nutnosti, toto by mohla věznice odstranit. Velké množství respondentů by mělo zájem o větší nabídku jazykových kurzů a o rekvalifikační kurzy.

Pevně věřím, že tato práce bude přínosná také pro veřejnost, která často neví, jaké možnosti vzdělávání odsouzení mají. Často netuší, jak odsouzení tráví čas ve VTOS a nevidí jednu z hlavních funkcí trestu odnětí svobody, která není pouze trestat, ale i pokusit se změnit odsouzeného a působit na něj tak, aby se předešlo jeho návratu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Tištěné zdroje:

1. BEDNAŘÍKOVÁ, Iveta. Kapitoly z andragogiky 1. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. Texty k distančnímu vzdělávání v rámci kombinovaného studia. ISBN 978-80-244-3248-9.
2. BENEŠ, Milan. Andragogika. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. Andragogika. ISBN isbn80-86432-23-8.
3. BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS. Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie. ISBN 978-80-7338-115-8.
4. ČERNÍKOVÁ, Vratislava a Vojtěch SEDLÁČEK. Základy penologie pro policisty. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky, 2002. ISBN 80-7251-104-1.
5. ČERNÍKOVÁ, Vratislava. Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-138-0.
6. FÁBRY, Anton. Penológia. Bratislava: Eurokódex, 2009, 264 s. ISBN 9788089447015.
7. HÁLA, Jaroslav. Úvod do teorie a praxe vězeňství. 2., dopl. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006. ISBN isbn80-86708-30-6.
8. HOSKOVEC, Jiří. Psychologie. Praha: Triton, 2001. Psychologická setkávání. ISBN 80-7254-219-2.
9. CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1369-4.
10. JŮZL, Miloslav. Penitenciariстика a penologie. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2012. ISBN 978-80-87182-24-6.
11. MEZNÍK, Jiří, Věra KALVODOVÁ a Josef KUČHTA. Základy penologie. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-1248-x.

12. NAKONEČNÝ, Milan. Motivace chování. 3., přeprac. vyd. V Praze: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-830-6.
13. PALÁN, Zdeněk a Tomáš LANGER. Základy andragogiky. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. ISBN isbn978-80-86723-58-7.
14. PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. Andragogický slovník. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3960-1.
15. SILLAMY, Norbert. Psychologický slovník. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0249-1.
16. SOCHŮREK, Jan. Kapitoly z penologie. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-204-3.
17. SOCHŮREK, Jan. Úvod do penologie. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-287-6.
18. ŠTĚRBA, Vladislav. Penologie. Praha: Armex, 2007. Skripta pro střední a vyšší odborné školy. ISBN 978-80-86795-48-5.
19. THOROVÁ, Kateřina. Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt. Praha: Portál, 2015. ISBN isbn978-80-262-0714-6.
20. VETEŠKA, Jaroslav. Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-898-7.
21. VETEŠKA, Jaroslav. Přehled andragogiky: úvod do studia vzdělávání a učení se dospělých. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1026-9.
22. VODÁK, Jozef a Alžbeta KUCHARČÍKOVÁ. Efektivní vzdělávání zaměstnanců. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2011. Management (Grada). ISBN 978-80-247-3651-8.

Elektronické zdroje:

1. Co je Sarpo. Vězeňská služba České republiky [online]. ©2020 [cit. 2020-01-16]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/o-nas/sarpo/co-je-sarpo/>
2. České vězeňství 05/2006. Vězeňská služba České republiky [online]. ©2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/03/cv05-2006-1.pdf>

3. EVROPSKÁ VĚZEŇSKÁ PRAVIDLA. Vězeňská služba České republiky [online]. ©2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/03/Evropsk%C3%A1-v%C4%9Bze%C5%88sk%C3%A1-pravidla.pdf>
4. Soudnictví, kriminalita. Český statistický úřad [online]. 2020 [cit. 2020-05-22]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/60622084/300002180609.pdf/b07b3686-b252-44ef-8ef2-134761ef5991?version=1.1>
5. Statistická ročenka pro rok 2018. Vězeňská služba České republiky [online]. ©2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2019/08/Statistick%C3%A1-ro%C4%8Denka-V%C4%9Bze%C5%88sk%C3%A9-slu%C5%BEby-%C4%8Cesk%C3%A9-republiky-za-rok-2018.pdf>
6. Střední odborné učiliště. Vězeňská služba České republiky [online]. ©2020 [cit. 2020-04-12]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/stredni-odborne-uciliste/o-nas/zakladni-informace/>
7. Vazební věznice Praha Ruzyně. Vězeňská služba České republiky [online]. ©2020 [cit. 2020-04-12]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-praha-ruzyne/novinky/vysokoskolske-studium-teologicke-nauky-na-katolicke-teologicke-fakulte-univerzity-karlovy/>
8. Věznice Mírov. Vězeňská služba České republiky [online]. ©2020 [cit. 2020-01-16]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-mirov/>
9. Základní informace. Vězeňská služba České republiky [online]. ©2020 [cit. 2020-01-16]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/o-nas/zakladni-informace/>
10. Základní otázky. Vězeňská služba České republiky [online]. ©2020 [cit. 2020-02-10]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/o-nas/zmena-vnejsi-diferenciace/zakladni-otazky/>

Zákony a vyhlášky:

1. Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád trestu odnětí svobody
2. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

3. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In: Sbíрка zákonů

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

VTOS Výkon trestu odnětí svobody

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 - Členění odsouzených dle nařízeného typu věznice v roce 2018 (k 31. 12.).... 15

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 – Věk respondentů.....	36
Graf 2 – Nejvyšší dosažené vzdělání	37
Graf 3 – Počet trestů odnětí svobody podle věku	38
Graf 4 – Délka trestu odnětí svobody.....	39
Graf 5 – Kolik % odsouzených ve VTOS vede k účasti odměna	40
Graf 6 – Jednotlivé aktivity programu zacházení a jejich užitečnost.....	42
Graf 7 – Aktivita odsouzených na vzdělávání	44
Graf 8 – Souhlas s užitečností aktivit programu zacházení.....	45
Graf 9 – Míra souhlasu s tvzením o nápomocnosti aktivit pro budoucnost	45
Graf 10 – Míra zájmu o další vzdělání	47
Graf 11 – Spokojenost odsouzených s připraveností vzdělavatele	48

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK**DOTAZNÍK:**

Dobrý den,

jsem studentkou univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Tento dotazník je součástí mé bakalářské práce, která je zaměřena na vzdělávání odsouzených osob ve výkonu trestu. Ve své práci se pokouším zjistit, jaký je přístup odsouzených osob ve výkonu trestu ke vzdělávání a co je motivuje, jak hodnotí toto vzdělávání a pracovníky vedoucí zvolené aktivity. Dotazník je anonymní, proto se NEPODEPISUJTE. Snažte se prosím odpovídat, co nejpravdivěji.

Velice Vám děkuji za váš čas strávený nad tímto dotazníkem a za ochotu ho vyplnit.

1) Do jaké věkové kategorie spadáte?

- a) 18-30
b) 31-45
c) 46-60
d) 60 a více

2) Dosažené vzdělání?

- a) Nedokončené základní vzdělání
b) Základní
c) Vyučen
d) Vyučen s maturitou
e) Střední
f) Vyšší odborné
g) Vysokoškolské, doplňte titul: .....

3) Počet trestů odnětí svobody?

Napište číslo:

4) Délka trestu odnětí svobody?

Napište číslo:

5) Účastníte se nějaké vzdělávací aktivity v rámci programu zacházení?

Ano - ne

6) Zakřížkujte, jaké vzdělávací aktivity se v rámci programu zacházení účastníte a u dané aktivity zakřížkujte, zda je podle vás aktivita užitečná či nikoliv:

	Účastním se	Neúčastním se	Užitečná	Neužitečná
1) Německý jazyk				
2) Anglický jazyk				
3) Český jazyk pro cizince				
4) Italský jazyk				

5) Ruský jazyk				
6) Francouzský jazyk				
7) Základy práce s PC				
8) Ruční výroba svíček				
9) Kroužek českého jazyka				
10) Základy společenského chování	a)			
11) Dokumentární kroužek	b)			
12) Vaření	c)			
13) Máme rádi česko	d)			
14) Akvaristika	e)			
15) Včelaření	f)			
16) Křížovky a sudoku	g)			

7) U jednotlivých otázek, prosím zakřížkujte odpověď, se kterou souhlasíte:

Otázky:	Souhlasím	Spíše souhlasím	Nemám názor	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím
1. Vzdělávací aktivity se účastním, protože musím					
2. Vzdělávací aktivita je podle mého názoru užitečná					
3. Vzdělávací aktivita mě baví a dané téma mě zajímá					
4. Vzdělávací aktivitu navštěvuji, protože se chci dozvědět něco nového					
5. Vzdělávací aktivitu navštěvuji, protože ji navštěvují ostatní					
6. Vzdělávací aktivitu navštěvuji, protože si myslím, že mi pomůže se lépe uplatnit na svobodě					

7. Vzdělávací aktivitu navštěvuji, abych se vyhnul kázeňskému trestu					
8. Vzdělávací aktivitu navštěvuji, protože chci smysluplně využít volný čas					
9. K účasti na vzdělávací aktivitě mě vede možnost odměny za aktivní účast					

8) Jak moc se do vzdělávací akce zapojujete?

- a) Při vzdělávání se aktivně zapojuji do všech činností
- b) Občas řeknu k probíranému tématu svůj názor a něco udělám
- c) Vyjadřuji se jen k tomu, co mě zajímá a baví
- d) Nezapojuji se, jen to chci mít za sebou

9) Uvítal byste možnost doplnit si vyšší stupeň vzdělání?

Souhlasím – spíše souhlasím – nemám názor – spíše nesouhlasím – nesouhlasím

10) Uvítal byste možnost rekvalifikačního kurzu?

Souhlasím – spíše souhlasím – nemám názor – spíše nesouhlasím – nesouhlasím

11) Uvítal byste jiné aktivity, jaké?

- a) Ne, nabídka je dostatečná
- b) ano, doplňte jaké? .....

12) Myslíte si, že vám aktivity budou v budoucnu užitečné?

Souhlasím – spíše souhlasím – nemám názor – spíše nesouhlasím – nesouhlasím

13) Myslíte, že vám nabízené aktivity mohou pomoci usnadnit návrat do běžného života?

Souhlasím – spíše souhlasím – nemám názor – spíše nesouhlasím – nesouhlasím

14) U jednotlivých otázek, prosím zakřížkujte odpověď, se kterou souhlasíte:

Otázky:	Souhlasím	Spíše souhlasím	Nemám názor	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím
a) Vedoucí vzdělávací akce tématu rozumí					
b) Vedoucí akce je na lekci připraven					
c) Vedoucí akce má potřebné znalosti					
d) Vzdělavatel je schopný nám odpovědět na doplňující dotazy týkající se tématu					
e) Vedoucí vzdělávací akce k nám přistupuje profesionálně					
f) S vedoucím vzdělávací akce jsem spokojen					
g) Výklad je zábavný					
h) Výklad je srozumitelný					
i) Témata vzdělávací akce jsou zajímavá					
j) Vzdělávací akci bych doporučil i ostatním					
k) S náročností vzdělávací akce jsem spokojen					
l) Vzdělávací akce nespĺňuje má očekávání					